

Přítomnost

ROČNÍK XI

V PRAZE 5. ZÁŘÍ 1934

Za Kč 2.—

Luštíme polský rebus

F. PEROUTKA

V záři milionů

Vývoj výtvarného umění v Rusku

N. MELNIKOVÁ-PAPOUŠKOVÁ

Sovětské lidé

ILJA ERENBURG

Poesie a próza špionáže

JOSEF ŠTĚPÁN

Problém autostrad

ING. ZDENĚK SCHWARZ

Českoslovenští umělci v Paříži — Rektor, který píše jako ve večerníku

„Přítomnost“ a katolictví — Hra s aspiranty — Z Filmové unie

FÉNIX

životní pojišťovací společnost ve Vídni

Ředitelství pro republiku Československou
V PRAZE II, Lützowova ul. č. 7

Ředitelství pro Moravu:

BRNO, Běhounská ulice čis. 10

Fil. řed. pro Slovensko:

BRATISLAVA, Grösslingova 34

POJIŠTUJE:

za výhodných moderních podmínek a soutěžných sazeb na život s lékařskou prohlídkou i bez ní, věna dítek a důchody.

BANKA ČESKOSLOVENSKÝCH LEGIÍ v PRAZE II., Na Poříčí

Telegramy: LEGIOBANKA

Telefon serie: 265-5-1, 301-4-1

Akciový kapitál: Kč 70.000.000.—

Reservní fondy: Kč 100.000.000.—

4 místní expositury — 5 sezonních

směnáren — 23 odboček

VŠESTRANNÁ BANKOVNÍ SLUŽBA

Obchod uhlím

ŽIVNOSTENSKÉ BANKY

P R A H A I I .

Jungmannova třída č. 1 n.

čísła telefonů 329-51, 329-52.

F I L I Á L K Y :

B R N O

telefonní čísla: 11081, 11082.

MOR. OSTRAVA

telefonní čísla: 3602, 3603.

BRATISLAVA

telefon č. 1405.

Komisionářský prodej

uhlí a koxu z revíru ostravsko-karvinského.

Export uhlí a koxu

do Polska, Jugoslavie, Bulharska, Italie a t. d.

Prodej Ia dřevěného uhlí retortního bukového.

Telegrafická adresa:

Ž I V N O C A R B O

přijmouti?
přijati?

přijal?
přijmul?

Na takové otázky z české mluvnice často narazíte, když chcete správně psát. Máte v hlavě nejasnou představu, že dva z těchto čtyř tvarů jsou správné a dva nesprávné. Jste ochoten říci, že je správně přijmouti, je-li správně přijmul. Víte totiž, že oba tvary se od sebe liší. Ale kterou z těchto dvojic si vybrat?

Máte-li na stole

VÁŠŮV-TRÁVNÍČKŮV

SLOVNÍK JAZYKA ČESKÉHO

rozhodnete se správně hned

Nemáte-li

vyžádejte si první sešit na ukázk u knihkupce nebo u fy

F. R. BORO VÝ - PRAHA

OBSAH 35. ČÍSLA PŘÍTOMNOSTI: Dopisy občana dru Kramářovi. — FRANTIŠEK GLASER: Co se cizinci za návštěvy Ruska neukazuje. — JOSEF ŠTĚPÁN: Poesie a próza špionáže. — „Přítomnost“ a katolictví. — K. POLÁČEK: Panenství a soukromé vlastnictví. — VLASTIMIL KYBAL: Polsko a my. — Šetřit? — Jen provise? — Brannost a aspirantský zákon. — Zapomenutý návrh. — Kdo se stará o konsumenta? — Bolesný hlas.

Přítomnost

za redakci odpovídá **Ferd. Peroutka**

nezávislý týdeník

vychází ve středu v nakladatelství

F. R. BORO VÝ V PRAZE II., NÁRODNÍ TRÍDA 18

Telefon číslo 390-51 až 54 — Účet poštovní spořitelny číslo 35.622

PŘEDPLATNÉ NA ROK Kč 100.—, NA PŮL ROKU Kč 50.—,

NA ČTVRT ROKU Kč 25.—, JEDNOTLIVÁ ČÍSLA Kč 2.—

Užívání nov. známek povoleno řed. pošt a tel. v Praze č. 13301-24-VI z 10/1 1924

Podací úřad Praha 25

TISKEM KNIHTISKÁRNY ORBIS, PRAHA XII., FOCHOVA TRÍDA 62

Luštíme polský rebus

I lidé politice docela vzdálení se teď vyptávají: co to vlastně ti Poláci dělají? Také k sluchu prostého muže na ulici se donesly zprávy o jistých nepravidelnostech a neočekávanostech v jejich chování. Rozhodně nestojí tam, kde by je očekával normální rozum. Aby se prostý člověk divil, stačí, slyší-li, že Poláci už dosti dlouho činí takové posunky, jakoby jejich nejhoršími a nejnebezpečnějšími nepřáteli byli Češi, a slyší-li dále, že v současné evropské krizi objevuje se Polsko spíše na straně Německa než na straně Francie. Tu si každý musí říci, že zde to, co k sobě zřejmě patří, bylo pro nějakou záhadnou příčinu rozdvojeno, a každý by chtěl znát pravou příčinu toho a vědět, je-li to možno rozumem a dobrým chováním napravit. Dnešní vládce Německa napsal knihu, ve které Polákům — jako ostatním Slovanům — slibuje více méně úplné zničení. Tato kniha koluje v Německu už v milionu nebo ve dvou milionech výtisků, a prolíná tedy pomalu ducha tohoto národa a vychovává ho — k čemu? Ovšem, připomíná se, že Hitler napsal „Mein Kampf“, když ještě nebyl odpovědným německým státníkem, a dává se na srozuměnou, že se mohl změnit. Bylo-li by tomu tak, proč dává Hitler ještě tuto strašnou a Evropě nebezpečnou knihu v masách prodávat, jestliže její obsah už sám v sobě překonal, a proč ji Němci tak horlivě kupují? Z historického zájmu? Proto, že chtějí vědět, jak se jejich vůdce myšlil? Poláci tuto knihu znají — nedávno právě zakázali její rozšiřování ve své zemi. A s autorem tohoto neobyčejně vyhrůžného pamfletu, jenž nikoho nenechává na pochybách, že touží po polském území a že si je vezme, bude-li k tomu příležitost, jednájí nyní skoro přátelštěji než s Francouzi, s nimiž nikdy žádné spory neměli a kteří se na mírové konferenci a ještě častokrát později ukázali jako jejich skuteční protektoři a dobrodinci. Dnešní rozsah říše polské je z největší míry dílem francouzských zástupců na mírové konferenci. V politice ovšem nikdo dobře nepochodí, kdo se spoléhá na vděčnost, ale i když už na vděčnost nemyslíme, nestačí společné obavy před německou odvetou, aby mezi Francií a Poláky a námi vytvořily spolek nejpevnější? Zatím se zdá, že nestačí, a to tvoří právě podivnost situace, kterou všichni poněkud nespokojeně pozorujeme.

Pokusil jsem se získati informace u Poláka, který má v Praze dost oficielní postavení. Řekl jsem mu: „Podívejte se, český člověk naprosto nerozumí dnešnímu hloupému poměru mezi vámi a námi a rád by věděl, co od nás Poláci chtějí.“ Odpověděl: „To je těžko říci.“ Nebylo by snad správné pokládati to za mizernou informaci, jakou se to na první pohled zdá býti. Nepraví-li nic jiného, praví aspoň tolik, že polské žádosti se těžko veřejně dají odít do roucha slov, což skoro neklamně ukazuje na to, že jsou to především potřeby citové. Polsko nechce ani od Francie, ani od nás nějaké území, také se neobává, že bychom mu

nějaké území brali, chce však patrně ukojení jakéhosi svého citu, který je dosti mocný, aby pro něj se Poláci dovedli dívat nevlídně na své přirozené přátele a vlídně na své přirozené nepřátele. Jaký je to cit? Je to cit, který neopouští Poláky už od mírové konference. Ostatně jej mnohokrát sami vyjádřili, pravíce: „My patříme mezi velmoci.“ Kdo přehlídí tuto větu, často se objevující v polském tisku, přehlídí téměř to hlavní, co je třeba si pamatovat o současném Polsku. My, kteří si nečiníme nárok zasedati v kruhu velmocí, snad si těžko představíme, do jakých komplikací je ochoten mezinárodní politiku uvrhnout stát, jehož živý cit velmocenského postavení má hlad. Politika není ani tak jednoduchá, ani tak čistě rozumová věc, aby v ní prestižní otázky nehrály velkou roli. Podívejte se do života lidského: kolik konfliktů tu dovede vyvolat pud jednoho člověka, aby mohl říci druhému: „Já jsem aspoň tolik co ty,“ nebo „Já jsem více než ty.“ Lidé se pro toto srovnávání dovedou nenávidět stejně zuřivě jako pro peníze. Se státy je to nejinak. Polsko dospělo tak daleko, že je nyní ovládáno touhou, aby mohlo říci Francii: „Já jsem právě tolik co ty, ó mocná Francie,“ a obávám se, aby mohlo říci nám: „My jsme mnohem více než vy, vy šediví a nečetní Češi.“ Chce-li nějaký stát kus území nebo půjčku nebo bezpečnost nebo něco takového reálného, můžete s ním celkem prostě jednat, poněvadž ho lehko pochopíte. Chce-li však, aby byl uznáván za velmoc, chce-li nasytit svou hrdost, má-li zkrátka požadavky více spirituelní, lze jen nesdačněji pochopit, co chce, „je to těžko říci“, co chce, jak nám pravil náš Polák, chová se, jak se nám zdá, záhadně.

Náš Havlíček napsal o Polácích: „Tento nešťastný, odštěpený zpanštilý kmen slovanský nesdílí s námi ostatními nikdy ani radost, ani žalost, on vždy o samotě opodál stojí hrdě, bez naší pomoci hledě dosáhnout blaha svého.“ Ku podivu, jak se za osmdesát let tento poměr vůbec nezměnil, ani teď ne, když by k tomu bylo nejvíce důvodů, poněvadž se objevilo důkladné nebezpečí. Žádné pouto slovanství Poláky k nám nepoutá — dovolávají-li se někteří mezi námi ještě myšlenky slovanské, pokládají to Poláci za pouhou sentimentálnost, která nemá co dělat v životě států. Vůbec se Poláci hodí nejvíce k tomu, abychom, ukazující na ně, vyvraceli omyly těch, kteří nepřestávají snít o slovanské politice. Existuje-li takovéto Rusko, existuje-li takovéto Polsko, je slovanská politika mrtva — a pokud se Poláků týká, je mrtva už od dob Havlíčkových. Dr. Kramář prohlásil nedávno, pamatují-li se dobře, slovanský kongres v Praze za nejšťastnější chvíli svého života. Bylo to štěstí už tenkrát červivé, kdy se zdálo vzkvétat. Dr. Beneš sdělil veřejnosti ve svých válečných pamětech, že Roman Dmowski mu po letech v Paříži řekl, mluvě o slovanském sjezdu z r. 1908: „Což pak myslíte, že jsem šel do Prahy dělat slovanskou politiku k vůli Slovanům? Šel jsem tam dělat poli-

tiku polskou a vidět, co se při té příležitosti dá dělat pro Poláky. To byla má slovanská politika.“ A to byl neviditelný červ v Kramářově ovoci. Jiný velký činitel tohoto sjezdu, polský průkopník neoslavismu, jedna z Kramářových nadějí, Marian Zdziechowski, došel r. 1934 k tomu, že čas, ztrávený ve službách tohoto hnutí, prohlašuje za ztracený a zaměštnává se nadějemi na sblížení Poláků s Maďary, vykládáje, že oba tyto národy spojuje tradice rytířství, z níž plebejští Češi jsou vyloučeni.

Pan vyslanec dr. Kybal pronesl v posledním čísle „Přítomnosti“ zajisté velmi správný názor, že přátelské styky mezi námi a Polskem jsou nezbytny, a že musíme pracovat k tomu cíli, i když je to těžké. Všichni jsme k tomu ochotni, neboť víme, co vše se octne v sázce, jestliže se nedohodneme, ale nemůžeme přehlédnouti, že je snáze udělit tuto radu — kterou ostatně sami, kde můžeme, udělujeme — než se podle ní se slušným výsledkem zaříditi. Na slovanství je lépe se vůbec nespolehat. Udělali jsme už opravdu dost zkušeností, abychom věděli, že apelem na slovanské city u Poláků nic nepořídíme — to je mluva, které nerozumějí, a kdo tak k nim ještě mluví, mluví do prázdna. Urovnat styky mezi námi a nimi je právě tak nesnadno, jako kdybychom my byli kmen slovanský a oni třeba ugro-finský. Žádné výrony rasové mystiky nezněžňují naše vztahy. Dokonce má Polsko nejhorší poměr právě k nám a blamuje tak všechny hlasatele vzájemnosti, založené na rase. Lomcuje jím živel hněvivosti, který těžko chápeme. Vezměte tento příklad: panuje-li v Evropě mezi dvěma národy kruté nepřátelství, pak jest to zajisté mezi námi a Maďary; s Němci se skoro připravujeme na válku, a Italové už nám řekli všechny nepříjemné věci, které měli pro nás v zásobě. A přece ani Maďaři, ani Němci, ani Italové nepřerušili s námi sportovní styky. Jediné Poláci tak udělali, a jak část polského tisku tenkrát konstatovala, „je to událost, která v dějinách sportu nemá snad příkladu“. Je pravá spousta příležitostí ke sporům mezi Maďary, Němci a námi, celá naše historie je vyplněna těmito spory — přes to nejdále ve své nedůtklivosti vůči nám zašli Poláci, s nimiž nemáme žádnou příčinu k vážnému sporu. Letos na jaře, když vztahy mezi námi a Polskem se tak důkladně zakalily, navrhl dr. Beneš, aby celý spor, pokud vůbec je možno jej zjistiti, byl v Haagu předložen mezinárodnímu soudu podle smlouvy, kterou od r. 1925 s Polskem máme. Polsko se zachovalo charakteristicky: odmítlo, poněvadž ví, že by bylo nesnadno objasňovat pouhou podrážděnost citu před právníky, kteří chtějí slyšet fakta. Zná-li někdo fakta, která je možno napravit, nechť je vypočítá. Všichni rozumní lidé mezi námi jsou odhodláni zlepšit realitu, která se zlepšit dá. Ale sotva tím bude odstraněno napětí, prýštící z pramenů citových. Jako lidé, tak i národy nejsou ovládnány jen kladnými pocity pospolitosti, nýbrž i pocity zápornými, potřebou mít někdy někoho důkladně nerad. Člověk je bytost, která má v sobě city spojující a rozpojující a která chce mít přátele i nepřátele. Zdá se, že polská potřeba mít někoho nerad padla, bohužel, na nás. Stejně události byly by zkázou nás obou, sedíme oba na jedné větvi nad propastí — Polsko se zatím zlobí na toho, kdo s ním na větvi sedí, více než na propast, a stará se hlavně o to, aby na větvi obdrželo čestnější místo.

Jak patrně, snažím se vysvětlit různé mezi námi a Poláky nikoliv materiálními příčinami, poněvadž je nemohu nalézt v dostatečném množství, nýbrž momenty citovými. Není-li to dobré vysvětlení, lituji, ale pak asi dobré vysvětlení vůbec neexistuje.

Musíme vzít na pomoc psychologii a vycházet od pocitu Poláků, že jim přísluší postavení velmoci a že jim těžce křivdí, kdo jim je nepřiznává. Tím si můžeme vysvětlit to a ono i z jejich poměru k nám. Jsou větší než my, v konfliktu s Německem nebo Ruskem hráli by větší a důležitější roli. Chtějí, aby to bylo uznáno. Ale velmoc bez velmocenské sféry není pořádná velmoc. Vzpomeňme, jak velkou váhu klade na př. Itálie, diplomatický vzor Polska, na to, aby jí byla zachována sféra jejího vlivu. Malá dohoda, námi osnovaná, bere Polákům možnost rozšiřovat se vlivem do střední Evropy, bere jim možnost vedení. Vzniká z toho diplomatická řečnivost.

Avšak ještě více vysvětluje polský velmocenský komplex záhadnou sice, avšak obratnou hru, kterou tento stát provádí na ostří meče mezi Francií a Německem. Hra — to je pravé slovo. Myslí-li někdo, že na chvíli může vzniknout opravdové přátelství mezi Německem a Polskem, mýlí se. To, co víme o Hitlerovi my, vědí Poláci také, ačkoliv se chvílemi zdá, jakoby na to zapomínali. Uzavřeli sice pakt s Německem, ale neodvolali jediný regiment s německých hranic a neodvolali odtamtud jediné dělo. Podepsali smlouvu, jsouce si vědomi toho, že podpisují cár papíru, a že výbojně hakenkrajclerské Německo potřebuje zcela jiných věcí, aby se před nimi zarážilo, než je smlouva. Jsou daleci toho, aby si tuto smlouvu ustlali pod hlavu a usnuli. Smlouva — nesmlouva, při každém mezinárodním konfliktu budou Poláci připraveni skočit na Německo, aby si získali výhodu náskoku. I když o tom teď nemluví, vědí dobře, kdo je jejich nepřítel. Avšak využívají paktu s Německem k politické hře — poskytují Německu tu výhodu, že po odchodu ze Společnosti národů nemusí se světu představovat v naprosté izolovanosti, která by se rovnala morálnímu odsouzení, ale vskutku se zdá, že oni více využijí Hitlera než on jich, a že nakonec bude oklamán Hitler.

Od Itálie se učila dnešní polská diplomacie umění býti jazýčkem na váze jakožto prostředku k zvýšení mezinárodní vážnosti země. Poláci posadili se do křesla doprostřed mezi obě strany, očekávající, že se obě budou o ně ucházet a při tom je čím dále tím výše vynášet. Toužili po teritoriálně velké říši — dostali ji. Nyní touží po říši, jež by také diplomaticky byla velká. Dávají Francii počítovat, že se pokládají za uraženy od loňského roku, kdy Francie bez nich jednala o pakt čtyř velmocí. Podle čím dále tím pevnějšího polského názoru je v Evropě velmocí pět. Co od té doby Poláci dělají, je druh diplomatické msty a vymáhání uznání velmocenského významu. Neprovádějí při tom ovšem to, čemu se říká evropská politika — jedinou propěšnou evropskou politikou je dnes ukazovati Němcům stále, že stojí proti takové přesile, která činí každý jejich útok beznadějným. Polsko myslí, že na tuto poučnou a potřebnou demonstraci je dost času, že zatím je chvíle, aby od obou stran získalo, co se získat dá. Jak se řekne polsky „sacro egoismo“? Havlíček mluvil o „zpanště-

lém kmeni slovanském“. Charakter národa nemění se rychle. Vskutku — velmocenské žádosti Polska jsou dnes jedním z hlavních temat evropské politiky. A jak kdosi jiný řekl, Polsko prodělává velmocenská Flegeljahre. Proto je nepřijemno i tam, kde by nepřijemno být nemusilo.

Každá úvaha má být zakončena praktickou radou. Co máme dělat?

Jak už jsme jednou psali, přísluší nám zachovat ledový klid. Sami na postavení velmoci si nečiníme nároků, ale nebudeme Polsku závidět, podaří-li se mu ho dosáhnout. S důvěrou můžeme očekávat, že přirozená logika věcí přivede Polsko dříve nebo později tam, kam patří: do fronty těch, kteří chtějí zachovat evropský mír tím, že seberou dosti síly, aby Německo pochopilo, že by válku prohrálo, kdyby ji vyvolalo. Také Itálie se pokoušela dlouho hrát roli jazýčku na váze, ale viděli jsme po smrti Dollfussově, jak se tento jazýček rozkmital a rozčilil a jak italské vojsko kvapně táhlo na rakouské hranice. Hitlerovské Německo nenechá nikoho lhostejným, ani Polsko. Musíme mít dosti trpělivosti k čekání a zatím nedělat žádné chyby z nervosy.

F. Peroutka.

poznámky

Českoslovenští umělci v Paříži

Pařížský měsíčník „Le Mois“, jenž je nám politicky naprosto příznivě orientován, přináší tento posudek o československém umění v Paříži:

„Museum míčovny právě otevřelo novou dvoranu, zasvěcenou současnému umění československému. Bez jakékoli přílišné přisnosti je snadno možno říci, že něco takového nebylo nutné. Je-li třeba hodnotiti moderní československé umění podle čtyřiceti pláten, která tu byla shromážděna, je nutno usouditi závěrem, že toto moderní umění neexistuje. Nejlepší malby ve skutečnosti projevují vliv pařížské školy, ale nikoli toho nejlepšího, co pařížská škola nabízí; a ty méně dobré malby, to jsou slušná řemeslná díla, která si činí nárok na revolucnost, jsou však jak obsahově tak i svou technikou nepopíratelně dětinská („puériles“). Československo jistě má velice osobitý umělecký smysl, a čekali jsme, že se zde také projeví: nemůžeme popřít, že jsme byli velice překvapeni tím, že buď umělci této země mají pouze zájem o to, co se děje za hranicemi, anebo že nedovedou intensivně transponovati dojmy své země. Pan Slavíček je ještě obětí impresionismu, pání Jan Rauch a Zrzavý kubismu. Pan Holan projevuje velký podiv pro Vlamincka. Pan Beneš, pí. Mezerova, pan Pocarzka a Rabas jsou beze vší pochybnosti originelnější, ale jejich prostředky jsou trochu příliš primitivní. O panu Coubinovi a Karsovi v této souvislosti není možno mluvit: ačkoli jsou rodilí Čechoslováci, obývají již odedávna ve Francii a přizpůsobili se podněti této země.“ (Vlastní jména ponecháváme podle originálu.)

Jsme zneuznaná filiálka, ke které se vlastní centrála nehlasí. Navykli jsme si slepě a hlouše importovati „nejmodernější“ básnické směry a „nejmodernější“ malířské směry z Paříže. Stalo se, že básničtí surrealističtí kolegové francouzští se chovali k projevům oddanosti svých československých surrealistických kolegů velice blahovůlně: i když jejich děl nečetli a nepřekládali, chválili je alespoň. Ale surrealističtí, postimpressionističtí i postkubističtí malíři pochodili daleko hůře než jejich básničtí kolegové: jejich plátna nebyla chráněna imunitou nepřoniknutelnosti cizího jazyka, která zajišťovala bibliofilské tisky básníků. Jejich obrazy mohou klidně

posuzovati francouzští malíři i kritici a nemohou utajiti své rozčarování ani v oficielní a klidně informativní revui. Reimportovaná vlaminckovština je v Paříži neoslíná, protože mají Vlamincka in originali. Francouzi sice prodávají v Praze klobouky z naší plsti a našeho velouru pod francouzskou značkou, neuznávají však tento princip zahraničního obchodování na poli uměleckém: nejeví chuti kupovati od nás francouzské umění v československém provedení. Nesmíme jim to zazlívat: jsme stejně nespokojeni, když se k nám posílají slovácké dřevěné hračky „Made in Japan“ nebo posílá-li se k nám pletěnské pivo vařené v Yokohamě. To není jen ochrana domácího trhu: rozhodují při tom i citové elementy.

Bylo by na čase odpařizštit naše výtvarné umění: tato jednostranná orientace nepadla u nás na plodnou půdu. Biologické podmínky umění v Paříži a u nás jsou příliš rozdílné, aby pouhý import směrů z Francie mohl přinésti nějaký prospěch. Na umělecké směry neexistují ještě povolovací řízení a nerozhodují o nich dovozní komise: a umění je jediné pole, kde bychom si dali zase jednou trochu přísnosti proti nadbytečnému importu líbit. Nebudeme si, proboha, zacpávat uši před cizinou a nebudeme folkloristy v umění: ale uprostřed té slepě a ortodoxně imitované bídě všeho dnešního „abstraktního“ a „bezpředmětného“ umění se nám zdá jedinou záchrannou umění jeho návrat k předmětnosti a k přítomnosti, jeho návrat k objektu a k předmětnosti, nový zřetel na jeho obsah. Po všech ismech dali bychom si líbit jednou třeba „p r e s e n t i s m u s“: umění dneška, vycházející z něho a na něj působící, naplněné jeho problematikou a vybojovávající jeho zápsy. Pokud naši umělci bloudí se šťastnou neodpovědností v abstraktních končinách kdesi mimo dobro a zlo, nesmějí být překvapeni tím, že přítomnost chodí stejně netečně i kolem nich. A pokud pracují jen s uměleckým kapitálem vypůjčeným v Paříži, nesmějí očekávat pochvalu a uznání právě v Paříži, u svých věřitelů.

R.

Rektor, který píše jako ve večerníku

Články rektora Karlovy university by nemusily ani vycházet v „Národních listech“, a poznalo by se naráz, že jsou to běžné názory národně-demokratické. Politický přínos rektora Karlovy university je velmi malý. Nutno jen vítati, jestliže představitelé vědy chtějí se účastniti politické práce; ale člověk je silně zklamán, čte-li v článku rektora university jen to, co již mnohokrát psaly „Národní listy“, „Národní politika“ a „Polední list“. Kamkoliv se rektor podívá, všude vidí jen kořistnictví, prospěchářství, neodpovědnost, zklamání.

„... dlením doby rozplýval se idealism národa jako páry nad vodami a na dědičné roli národa zráló místo pšenice bujně býli a jedovatá plevel. Místo obětavosti a tvůrčivé práce pozvedalo hlavu prospěchářství a kořistnictví, místo mužných, nesmlouvavých činů šířilo se ramenářství, váhavost a utíkáni od odpovědnosti. Před zrakem veřejnosti vyrůstala nová třída bohatých a mocných a také provádění pozemkové reformy neuspokojilo, vždyť zklamalo především oprávněné naděje našich hraničářů.“

Rektor university neřekne, kde je vada. Opakuje jen to, co jsme slyšeli již tisíckrát.

„Místo vlády lidu vyvíjela se vláda politických stran a sekretariátů, a vázané volební listiny a reversy poslancecké braly zástupcům lidu možnost volného rozhodování. Život politický a státní byl jaksi zmechanisován, poslanci a senátoři stali se figurinami svých politických stran. Obě sněmovny pozbyly tím na svém významu a své vážnosti, neboť povinnosti poslanců a senátorů bylo jen odhlasovati věci dávno už sjednané.“

Čekáme, co rektor university navrhne, aby bylo lépe. Navrhuje toto:

„Je úkolem národohospodářů a těch, jimž blaho státu jde nad zájmy stran a stavů, aby hledali východisko z této nouze, z nynějších zmatků, a aby ukázali cestu k lepšímu přísti, k silnému a zdravému národnímu státu československému. Nebylo doby, kdy by bylo více třeba obětavého vlastenectví než v době nynější, zachmuřené i beztrestně vzrůstající podvratnou činností komunistů.“

Rada rektora university je tedy — jak patrně — velmi chudá. Chudost jeho rady nepřiznivě kontrastuje s ostrou jeho kritikou. Jako není rozčilení program, tak také nestačí na program ani hubování a narřkání.

V. G.

politika

V záři milionů

Rehabilitace?

Rozhodnutím státního návladního o zastavení trestního řízení, zahájeného proti Jiřímu Stříbrnému, pokusil se obviněný užít k nové politické akci, jejímž cílem bylo vyvolat ve veřejnosti mínění, že zastavení trestního řízení je také rehabilitací politickou. Uspořádal slavnostní číslo „Poledního listu“ se svojí fotografií v čele a počal hrát roli moderní oběti politického justičního omylu. Za takových okolností muselo každého politicky interesovaného člověka naplnit uspokojením, když z kompetentních míst úředních byla vydána zpráva, která stručně a jasně řekla, jak se věci mají, a když odhalila, že rozhodnutí státního návladního nezeslabilo nikterak výrok parlamentu o nepříznivém mínění o počestnosti Jiřího Stříbrného, protože i trestním řízením bylo prokázáno, že jeho bratr získal na provisích z dodávek ministerstvům jím samým spravovaným víc než 22 miliony Kč, vedle daru uhloborona Petschka per Kč 3 miliony a j. Dále, že bylo jasně a bezpečně zjištěno, že Jiří Stříbrný disponoval volně fingovanými konty, na nichž tyto peníze byly uloženy, že však tato fakta stačí k mravnímu odsouzení, ale nemohou být podkladem pro trestní řízení, poněvadž úmrtím a duševním onemocněním hlavních svědků bylo znemožněno provedení důkazu trestního činu (poškození státu atp.).

P o m s t a.

A nyní přišlo to, co přijít muselo. Čím bratři Stříbrní v náznamech vyhrožovali, co však každý jen trochu zasvěcený už tušil, ba dokonce věděl. „Polední list“ přináší opět ve slavnostní grafické úpravě rozhovor s Františkem Stříbrným, který odhaluje v něm, že si všechny na provisích vyinkasované částky pro sebe a pro svého bratra neponechal, nýbrž že z nich v době několika let, asi 12 milionů vyplatil různým funkcionářům a instancím strany národních socialistů pro stranické účely. Redakce „Poledního listu“ vychvaluje ještě Františka Stříbrného upozorněním, že po léta jako „reelní obchodník“ nechtěl prozradit obchodní tajemství svých klientů i když se mezi tím stali politickými odpůrci jeho bratra. Pravda je ovšem jiná. Toto tajemství ponechávali si bratři Stříbrní v záloze, používající ho časem, někdy s úspěchem, někdy bez něho, jako zastrášovacího prostředku. Není pochyby, že bývalý náměstek ministerského předsedy a významný člen Pětky zná jistě podobná tajemství i jiných politických stran, a nevíme tedy, zda tu a tam objevující se blahovolnost k jeho případu vyvěrá z přátelství nebo ze strachu.

Vyúčtováním přiznal František Stříbrný, že byl inkasistou nekalých provisí. O tom, že provise z uhelných dodávek ministerstvu železnic, vyplácené bratrovi ministra tyto železnice spravujícího, nejsou kalé, nebude snad sporu, i když nelze za to nikoho zavírat. Na to, že si pro provise z uhelných dodávek nechodil spisovatel Zahradník-Brodský, když jeho bratr Isidor Zahradník byl ministrem železnic, můžeme přece vzít všichni jed. Musely tedy ustanovení Františka Stříbrného co oficielního inkasisty politických provisí předcházeti nějaké události, prozradme již předem, že hlavní z nich

byla skutečnost, že se Jiří Stříbrný, bratr designovaného inkasisty, stal úřadujícím místopředsedou národních socialistů. Dnešní Jiří Stříbrný se snaží vylíčit to tak, že dva mravní hoši, František a Jiří, byli svedeni špatnou společností, zatím co pravda je ta, že dva machři vedli po řadu let stranu ostrílenou sice v mnohých půtkách politických, ale představující ve věcech finančních a hospodářských společnost důvěřivou a lehkomyšlnou, naivní, a nepořádnou tak, jak se na každou jen a jen revolučně agitační stranu starého Rakouska slušelo a patřilo.

Hospodářství národních socialistů.

Vývoj strany národněsociální, jak se před válkou jmenovala, byl zcela jiný než ostatních českých politických stran, bylo to skutečně nacionální hnutí drobného českého lidu, byly to takové drobné vzpoury tu horníků, tam železničářů, onde kovodělníků, zde živnostníků pro národnostní útlak, který se jevil všude, ve školství, u soudů, v úřadech i soukromých podnicích. To vše se slilo v dosti dravou již řeku, když mladočestství se dalo na cesty aktivismu. Národní sociálové rostli z prosté agitace, ukazující na křivdy denního života. K tomu nebylo zapotřebí budovati nákladný aparát strany s řadou sekretářů, k tomu stačilo všude pár nadšenců, a hnutí mohutnělo. Starost o podchycení a budování strany přišla až těsně před válkou, která však v několika měsících rozmetala všechny rodící se její instituce. Všechno, co jen trochu souviselo s touto stranou, zašlápla vojenská persekuce let 1914 a 1915. Ať to byly časopisy, tiskárny, potravní družstva, sekretariáty, všem zastavena činnost, jmění zkonfiskováno a vůdcové pozavíráni, někteří dokonce pověšeni.

Jinak tomu bylo na příklad u sociálních demokratů nebo agrárníků. Zvláště první strana, jednak starší, postupující pak přesně ve stopách přímo vědecky organizované německé sociální demokracie, měla již před válkou vybudovanou velmi dobrou síť politických a odborových sekretariátů, v jejichž čele stáli již placení a jediní na straně závislí funkcionáři, dále konsumy, biografy a vlivné posice ve vedení nemocenských pokladen. Také aparát agrární strany fungoval již před válkou bezvadně. Válka, která u národních sociálů nechal kámen na kameni, udělala ze strany sociálnědemokratické a agrární válečné zbohatlíky. Persekuce je, dík politice jejich oportunistů, vůbec nepostihla, jejich hospodářské instituce zařazené do zásobovacího aparátu vydělaly miliony, z biografů staly se zlaté doly, a v nemocenských pokladnách nevěděli, co s penězi (který pak dělník ještě v civilu by si dal léčit nějaký neduh?).

Do republiky přišli národní socialisté s holýma rukama. Snažili se dohnati své konkurenty, ale výsledek byl žalostný, kromě na řečnění se většina osvědčených straníků nehodila k ničemu. Ani sloučení s anarchisty a z částí realistů neobohatilo stranu o praktické talenty, všude samí nadšenci, ale málo ochotných ke skutečnému úřadování, a těch několik ochotných pohltila státní služba.

Všechny pokusy o vybudování družstevních a jiných hospodářských institucí ztroskotaly — až na jediný: Melantrich, kde se projevuje již organizační talent ředitele Šaldy. Ale jinak je to na všech stranách zlé. Nová doba klade na všechny politické straníky plno nových úkolů, je nutno, aby vyslaly své zástupce do důležitých úřadů a ústavů. Národní demokracie, sociální demokracie a agrárníci disponují z dřívějších dob

ve vázaném hospodářství protřelými osobami, které dovedou svých posic v ústřednách a jinde pro stranu využít. Národní socialisté je napodobují, ale nejde to. Jejich delegáti jsou nezkušení — diletují, mnozí z nich, žijící dosud život skutečně proletářský, přicházejí po prvé do světa větších transakcí, buď „nalítnou“ nebo se zkorumpují, ať tak či onak, má z toho strana každou chvíli nějakou ostudu, zatím co jiné strany finančně rostou, mohutní a tím vyhrávají první i druhé republikánské volby.

Role bratří Stříbrných.

Do tohoto ovzduší kocoviny vpadá demise Jiřího Stříbrného. Musí se vzdát ministerského křesla, poněvadž hrál hazardní hry v pochybné společnosti, jež členem byl defraudant. Odchází z ministerstva nikoliv deprimován. Uvolněn z politické práce, vrhá se plnými silami do organizační akce, poznává ihned, že je nutno nejdříve dát do pořádku hospodářství strany a vniká při této práci do oblasti nových možností. Pomocí svého bratra Františka likviduje se zdarem neúspěšné podniky diletujících funkcionářů; vynese mu to zvýšenou důvěru strany, přejímá nejen politické vedení její, ale dostává i plnou moc býti šéfem jejích financí. Získat tuto plnou moc nebylo v prostředí tak lehkomyšlném a disgustovaném nic těžkého, všichni činitelé strany si oddychli: teď si to vzal na starost Jirka, ten to spraví dobře. Od té chvíle všechny finanční a kontrolní orgány strany fungují jen na papíře. Bratři Stříbrní zahajují činnost.

František Stříbrný je zkušený a úspěšný obchodní jednatel, má na všech stranách mnoho styků, kdo by také nevyhledával styky s bratrem tak významného politika, vidí dobře, že zřizovat při straně po vzoru sociálních demokratů nějaké nové instituce, je příliš namáhavé a riskantní. S tím ať si hraje dál několik nadšenců, občas se jim dá nějaký ten groš a budou spokojeni. Volí cestu pohodlnější: cestu provisi. Jiří Stříbrný stal se mezitím jedním z pěti nejvlivnějších mužů státu. Šéfem velkých dodávkových ministerstev. František organizuje dodavatele, inkasuje provise, může vyhovět kdykoliv strana požádá o peníze. Nikdo se neptá, odkud ty peníze bere: František je machr, ten si umí poradit. Oblasti, které byly předmětem parlamentního a trestního vyšetřování, jsou jen části činnosti pilného ministrova bratra, který je vyhledáván mocnými koncerny i jednotlivci, kteří mu nabízejí správní radovství a jiné účasti. Kablo, Saxl, velkostatek Nové Dvory, Plzeňská továrna na výhybky a jiné a jiné. Zisky a provise šly do desítek milionů, proti nim potřeby strany, vykázané nyní v „Poledním listě“, byly pakatýlek, který ale dělal Jiřího Stříbrného neobmezeným jejím pánem.

Jeho poměr k ní se stal cynickým, jako vůbec ztratil kontakt s lidem, mluví veřejně o odnětí volebního práva státním zaměstnancům, nedbá hlasů nespokojených drobných straníků s jeho politickým postupem a s jeho rozmařilým životem. Spoléhá na stranický aparát, sekretariáty a redaktory krajinského tisku, kteří jsou většinou placeny bratrem Františkem. Padl nakonec, když pod nátlakem stranického veřejného mínění vedení vystřízlivělo a kdy pocit odpovědnosti nabyt převahy. Bylo již jednou v „Přítomnosti“ před lety napsáno, že v poslední fázi života Pětky neměli národní socialisté v této instituci již svého zástupce, neboť tam seděl jen zástupce firmy František Stříbrný a spol. Systém provisi se zvrhl nakonec v provisi, kterou platila tato

firma národním socialistům za to, že měla svého společníka ve vládě. Vyúčtování Františka Stříbrného tento fakt potvrdilo.

Proto morální odsouzení zůstává v platnosti bez ohledu na to, zda a kdy bude činnost bratří Stříbrných shledána s hlediska trestního práva jako případ kriminální, či nikoliv.

F. M.

literatura a umění

N. Melniková-Papoušková:

Vývoj výtvarnického umění v Rusku

I.

Socialisovat umění — ale co potom?

Jedním z výsledků komunistické revoluce v Rusku byla nacionalisace nejen hmotných, ale také, abych tak řekla, duchových statků. Tak přešly do majetku státu všechny soukromé sbírky, galerie a knihovny, zrušeno autorské právo mrtvých nebo emigrantských spisovatelů a hudebníků atd. Ale umění stejně jako kapitál nemůže zůstat omezeno jen na to, co už bylo vytvořeno a nashromážděno, neboť potřebuje stálého pohybu, přírůstek a tvorby. A právě toto věčně živé a často nepostižné bylo mnohem těžší nejen zesocialisovat, ale i usměrnit do patřičného komunistického koryta — „glajchšaltování“ bylo ovšem vynalezeno v Rusku před hitlerismem. Tento názor vyslovil jasně Lenin na příklad ve své práci „Dětská nemoc levičáctví v komunismu“, kde můžeme čísti tato slova:

„U nás je nyní s hlediska vývoje mezinárodního komunismu tak pevný, tak silný, tak mohutný obsah práce (pro sovětskou moc, pro diktaturu proletariátu), že se může a musí projevit v každé formě, nové i staré, může a musí přerodit, překonat, podříditi si všechny formy, nejen nové, nýbrž i staré — ne proto, aby se smířila se starým, nýbrž proto, aby dovedla všechny a všeliké staré i nové formy učinit zbraní úplného a konečného, rozhodného a nezvratného vítězství komunismu.“

Podíváme-li se však dále jak na teorii, tak i na praxi komunismu v uplynulých šestnácti letech, pak shledáme, že přes zdánlivě neochvějně stanovené formule mnoho se změnilo pod vlivem života a okolností. Někteří to nazývají evolucí, jiní, na příklad Trockij, ústupem a zřeknutím se pravého leninismu; pro nás nehraje v tomto případě název úlohy. Důležité je to, že se podle změn základní politické linie měnily i názory na umění a typ objednávek, činěných u umělců, nemajících po převratu možnosti pracovat pro volný trh. V dnešním článku soustředíme pozornost výhradně na výtvarné umění, ponechávajíc stranou umění slovesné, o němž toho bylo řečeno již dosti jak mnou, tak i jinými pisateli, kdežto stav malířství, sochařství, architektury a užitých umění v SSSR zůstává téměř bez osvětlení. V celku netřeba se tomu příliš divit, už proto, že tak zvané nové výtvarné umění nedosáhlo ve svém celku evropské úrovně. Na druhé straně se toto umění stejně jako evropské živilo tím, co se zrodilo ve Francii, aniž však mělo pod sebou širokou národní půdu, jež by zpracovala organicky to, co přicházelo zvenčí. Revoluce zastihla ruské výtvarné umění v hluboké krizi, kterou nechtěl nikdo na venek uznat, a které mohly čelit zase jen jednotlivé osobnosti, jež však nemohly po čistě osobní strán-

ce odolat nátlaku mas. Z této a některých jiných vedlejších příčin na rozdíl od spisovatelů, kteří tou či onou formou (aktivní boj na místě, mlčení a psaní pouze pro zásuvku stolu, posléze emigrace) hájí svých práv na svobodnou nebo promyšlenou tvorbu, pracovníci výtvarných umění vstupují na koleje, jež jim klade komunistický program a vůdcové. Tato skutečnost je patrna až do dnešního dne — mění se jen teorie a názory, podle nichž se umělci řadí.

P o r e v o l u c i .

Tak zvané sovětské výtvmění (izoiskusstvo) mělo hned po revoluci dvě východiska. Teoreticky to bylo to, o čem mluvil Lenin, prakticky to bylo levé křídlo umění, které velmi dovedně přizpůsobilo svůj program potřebě dne. Leví umělci, kubisty počínajíc, prohlásili nebo dali za sebe prohlásit, že bojující proti dřívějším uměleckým formám, vystupují proti buržoasnímu dědictví a tím se staví do řad bojujícího proletariátu. Někteří, na příklad teoretik N. Punin šel ještě dále a tvrdil, že formalističnost a formalismus bez obsahu odpovídá úplně marxismu. Tak v revui „Iskusstvo Kommuny“ z roku 1918 můžeme čísti tento hlavolam: „Bytí určuje vědomí; forma se rovná bytí. Forma-bytí určuje vědomí, to jest obsah“. Z toho vyplývá: „Naše umění je umění formy, proto jsme proletářští umělci“. Nejen umělci, ale i takové oficiální a vedoucí instituce, jako byl Proletkult, často zapomínali, že v historické perspektivě levé umění odpovídá téměř vždy naopak pravému režimu a že revoluční epochy nebývají, podobně jako válečné, bohaty na velká umělecká díla. Možno soudit, že na tuto hesi, k jejímuž uvědomení netřeba ani zvláštních vědomostí ani zkušeností, zapomínalo se v té době často vědomě a že se levým uměním zastíral nedostatek skutečného proletářského umění.

Mnohem upřímnější byly názory a these, nadhozené Leninem. Ve vzpomínkách Klary Zetkinové je o tom několik stránek, z nichž vybereme to nejhlavnější:

„Revoluce rozpoutává všechny síly, před tím spoutané a žene je z hlubin na povrch života. Vezměme jeden příklad z mnohých. Uvažte vliv, který má na vývoj našeho malířství, sochařství a architektury móda a choutky carského dvora, stejně jako vkus a podivinství pánů aristokratů a buržoasie. Ve společnosti, založené na soukromém majetku, umělec vyrábí zboží pro trh a potřebuje kupců. Naše revoluce osvobodila umělce od útisku těchto velmi prosaicých podmínek. Učinila sovětský stát jejich ochráncem a zákazníkem. Každý malíř, každý, kdo se za takového pokládá, má právo tvořit svobodně podle svého ideálu, nezávisle na ničem. Ale my jsme ovšem komunisté. Nesmíme stát se založenýma rukama a nechávat chaos rozvíjet se jak chce. Musíme řídit plánovitě tento proces a formovat jeho výsledky. Jsme příliš velcí „bojitélé v umění“. Krásné nutno zachovat, vzít jako vzor, vycházet z něho, i když je staré. Proč bychom se měli odvracet od opravdu krásného, zříkat se ho jako východiska k dalšímu vývoji jen z toho důvodu, že je to staré? Proč se klanět novému jako bohu, kterému se nutno klanět jen proto, že je to nové? V tom je mnoho umělecké licoměrnosti, neuvědomělé ovšem úcty k módě, vládnoucí na Západě. Jsme dobří revolucionáři, ale cítíme z nějaké příčiny povinnost dokázat, že jsme také stáli „na výši moderní kultury“. Nejsem s to pokládat díla expresionismu, futurismu, kubismu a jiných „ismů“ za nejvyšší projev uměleckého genia. Nechápu jich. Nepocituji z nich prázdné radosti.“

To vše je řečeno, abych řekla, v kategorii diskuse nikoli už s minulostí, ale současností. Ale kromě negace můžeme tu nalézt i pozitivní program, správ-

něji kostru nebo její torso, které lze stejně jako předchozí slova vykládat různým způsobem.

„Je vedlejší náš názor na umění. Je také vedlejší, co dává umění několika stům nebo i tisícům celkového počtu obyvatelstva, čítajícího na miliony. Umění patří lidu. Musí vnikat svými nehlubšími kořeny přímo do středu našich pracujících mas. Musí být pochopitelné těmto masám a jimi milované. Musí sjednocovat cit myslí a vůli těchto mas, povznášet je. Musí v nich probouzet umělce a rozvíjet je. Aby se umění mohlo přiblížit k lidu a lid k umění, musíme nejprve povznést celkovou úroveň vzdělanosti a kultury.“

Mnoho z toho, co zde Lenin řekl, je nesporné, ale značná část přec jen patří do oblasti krásných slov, jež nepřinášejí v praxi žádných výsledků, která možno všelijak obrátit a která si v podstatě odporují, na příklad to, že každý umělec může v sovětském státě dělat co chce, ale že všechno umění bude usměrněno určitým směrem. Tak v první době, odpovídající údobí válečného komunismu vládnou v praxi konstruktivisté, stavějící jako Tatlin otáčivé věže sovětů a pomníky, kterých se lekali koně i občané a v teorii Lenin se snažil na II. všeruském sjezdu komsomolu vtlouci do hlavy, že

„proletářská kultura nevyskočila neznámo odkud, není výmyslem lidí, kteří se nazývají specialisty v oboru proletářské kultury. Proletářská kultura musí být zákonitým rozvinutím oněch zásob vědomostí, jež lidstvo vypracovalo pod útlakem kapitalistické společnosti, statkářské společnosti, úřednické společnosti. Všechny ty cesty a cestičky vedly a vedou a dále povedou k proletářské kultuře právě tak, jako politická ekonomie, přepracovaná Marxem, nám ukázala, k čemu musí dojít lidská společnost, ukázala přechod k třídnímu boji, k začátku proletářské revoluce.“

Další údobí, jež bývá zvykem nazývat obnovným, pocituje po prvé onen pronikavý názor, skrytý v obou předchozích hesích. (Mimochodem řečeno, naši leví umělci nezvalovsko-teigeovské skupiny nemohou to dosud pochopit. Chtěli by rádi, jak vidět z jejich posledního vystoupení, provést mnohem složitější kousek — spojit marxismus a surrealismus.) V umění SSSR. se projevil přechod od prvního ke druhému údobí pochybami o bezpředmětnosti a formalismu, návratem k realismu, k revoluční tématice, k pochopitelnosti obrazu a sochy. Obrat k realismu a odrazu skutečnosti ve vážnějším umění, kterou jsme dříve nalézali jen v agitační oblasti, mohl sblížit umělce a masy. Nejasná základna Leninova mohla býti takto zase lehko položena. Rozdíl je jen ten, že nyní i sami umělci začínají říkat totéž. Tak v deklaraci Asociace malířů revolučního Ruska z roku 1922 můžeme čísti:

„Naši občanskou povinností vůči lidstvu, je zachytit umělecky-dokumentárně nejvelebnější chvíli historie v jejím revolučním hnutí. Zobrazujeme dnešek: život rudé armády, život dělníka a sedláka, činitelů revoluce a hrdinů práce... Tento obsah v umění pokládáme za známku pravosti uměleckého díla, a touha vyjádřit tento obsah nutí nás, malíře revolučního Ruska, abychom se sjednotili, majíce před sebou přesně vymezené úlohy.“

Kdežto tedy v prvním údobí usilovala o převahu forma, byt si hledal ospravedlnění mimo umělecké teorie, ve druhém údobí vystupuje jasně a vítězně these, že obsah je jediným cílem výtvarného umění. Ba víc, na příklad M. Buš a A. Zamoškin ve svém článku „Cesta sovětského malířství“ kladou některým umělcům té doby přímo za vinu, že se zajímají o zpracování komposice a pracují i na barvě, což je po jejich soudu na úkor revoluční tématice. Řekneme přímo, že

postavení umělce té doby není snadné, připomíná stav zvěře, štvané se všech stran. Kritiků je už mnoho, všichni se opírají jakoby o pravověrné učení Leninovo, ale na konec požadují různé věci. Jedni, jak jsme již ukázali, zavrhnou vůbec zájem o formu, druzí tvrdí, že malíři se nechovají dosti kriticky k francouzskému buržoasnímu umění a přeceňují jeho význam pro sovětskou tvorbu. Našli se ještě přísnější, kteří už začali přímo nahlížet do umělcovy duše a požadovat od něho odpovědi na to, jaký je jeho poměr k současnému sujetu. Uvedme slova M. Buše a A. Zamoškina z citovaného už článku:

„V době definitivní likvidace kapitalistických živlů a tříd vůbec, v době práce pro socialistickou výchovu pracujících mas, stojí pro umělce stran zobrazovaného otázky, nikoli co zobrazit, ale kam a jak toto „co“ roste, jak se k němu chová sám umělec, kam volá diváka, jaké tendence nového nebo starého vidí v zobrazeném, jak chápe svět v celé jeho materiálnosti, je-li to radost tvůrce a pána nového života atd. A tento úkol nemůže být řešen na jedné straně bez aktivního poznání a účasti v boji za socialismus, a na druhé straně je takové poznání a účast nemyslitelná bez úplného ovládnutí nástroje mistrnosti, bez kritického osvojení uměleckého dědictví.“

Nesporně to byla nejtěžší doba, neboť nemluví o tom, že nebylo svobodné tvorby, zrušené fakticky revolucí, nebylo ani jasné direktivy, takže umělec se mohl každou chvíli dostat nejen do umělecké, ale i ryze lidské nepřijemnosti. Vůbec nutno uznat, že doba válečného komunismu byla přes všechny hrůzy pro všechny druhy umění lehčí než následující léta. Na jedné straně bylo méně pořádku a nebylo možno sledovat každého člověka, na druhé straně při úplném nedostatku komunistické inteligence přibírali se k upevnění řádu i ti, kdo jen trošku sympatisovali, a posléze mnozí umělci na příklad typu A. Bloka věřili upřímně ve spasitelnost komunistické revoluce a pracovali, byť i po svém ne ze strachu, ale ze svědomí, vytvářejíce tak příznivou atmosféru.

Údoby dnešní.

Poslední citát, který jsme uvedli, byl už přechodem ke třetímu údobí, trvajícím dodnes a nazývanému oficiálně údobím rekonstrukčním. Podle našeho názoru by bylo správnější nazývat je dobou socialistického realismu, to jest jménem teorie, jež v dané době ovládla všechno a jejíž heslo: „Pryč s levičáctvím formy, ať žije levičáctví sujetu“, stalo se oficiálním credem. Budeme-li zkoumat nejen teorie, ale i díla, vytvořená na jejich podkladě, ujasníme si, co požaduje komunistický řád od umělce. Už na začátku tohoto údobí, t. j. roku 1928 naznačil Friče, byť jen v hrubých rysech, v jedné z disputací o umělcových úkolech, co a jak si představuje v tomto oboru vláda. „Jaké jsou v souvislosti se stavem výtvarného umění v SSSR. úkoly umělců, to jest, jaká je úloha umělců v rozvíjející se kulturní revoluci? Možno stručně říci, že tato úloha se redukuje na to, že umělec nemá být pasivním zobrazitelem života a psychiky dělnické třídy, ale musí být aktivním budovatelem života prostřednictvím umění — to znamená udělat umění organickou částí tohoto života cestou uměleckého zformování kulturní práce — klubů atd. nebo cestou zformování lidových slavností, masových akcí, podívaných.“ Slova o podívaných sice odporují původnímu názoru Lenina, jenž na ně pohlížel nejen s vysoká, ale pokládal je i za nedůstojné proletariátu. Klára Zetkinová zapsala o tom tato jeho slova:

„Mnozí jsou upřímně přesvědčeni o tom, že panem et circenses lze překonat obtíže a nebezpečí nynějšího údobí. Chlebem — ovšem! Pokud jde o podívanou — buďsi — nečiním námitek. Ale ať při tom nezapomínají, že podívané — to není právě velké umění, nýbrž více nebo méně pěkná zábava. Nesmí se při tom zapomínat, že naši dělníci a sedláci nijak nepřipomínají římský lumpen-proletariát. Dělalí revoluci a hájili její věc, prolévající proudy krve. Opravdu, naši dělníci a sedláci si zaslouhují něčeho většího než podívané. Získali si právo na opravdové velké umění.“

Nutno však soudit, že nejen současní kritikové, ale i proletářská společnost je spíše pro podívané než pro velké umění, plné marxistických thesů, jinak by nebyly plny zábavné sady na způsob Luna-Parku, ani kinematografy, jakmile se v nich hrají prostoduché evropské nebo ještě raději americké filmy.

Umění v SSSR. má tedy v poslední době být jednou ze zbraní boje za socialistický řád, který je východiskem jak pro společnost tak i pro samo umění. Podle sovětského výkladu teprve proletářská revoluce vyvádí přec umění z krise, do níž upadlo za kapitalismu. Je zřejmo, že za těchto okolností nemohou být přijatelní ani forma ani obsah, vypracované dříve. Obsah je dán revolucí a novou výstavbou, forma musí být pochopitelná nejširším vrstvám, pro něž se všechno dělá. Logicky myšleno, měla by se pro nový obsah vytvořit nová forma, ale forma se jako společnost nerodí, nýbrž pomalu vytváří. Takto se zjevně objevuje pouze názor, a to zase jen obnovený — socialistický realismus. V podstatě je to zase jen dřívější realismus, ba často i akademismus, proti němuž bojovali umělci konce 19. století. Často se to vše podbarvuje i konvenčním romantismem. Tak se na jedné straně ujišťuje, že vítězství proletariátu je naprosté, na druhé straně se neustává v opěvávání boje a ukazování údobí tak zvaného zotročení. Obrazy, jako je divadelní „Komisařova smrt“, „Agitátor“, „Sivašští hrdinové“ a tím spíše všeliká zasedání sovětů nebo přehlídky rudé armády vrhají umění zpět k oficiálnímu akademismu, který se skrývá za konvenční, přímo státní romantikou. S našeho hlediska nelze nalézt pozitivních výsledků ani po faktické, ani po formální stránce. Ruští sochaři a malíři ztratili řemeslo, jejich oko nedovede vidět skutečný život. Kdyby tomu nebylo tak, pak by současné výstavy a instituce nebyly naplňovány kamennými a obrazovými postavami, nijak nesouvisícími mezi sebou a utkvívajícími v pózách, jež jsou v úplném rozporu se zemskou přitažlivostí a jinými fyzickými zákony. V celku to ani nejsou postavy lidí, ale nějaké jejich mdlé kopie nebo ploché, dvourozměrné odrazy. Je ztracen také typ, a ona prosulá typisace, o níž se tolik mluvilo na příklad v oboru karikatury, omezila se na několik ikonografických modelů ideálních dělníků, ještě ideálnějších vůdců, chudých sedláků, odporných bělogvardějců, žebráckých Evropanů atd. Ti, kdo se dívají v SSSR. na sochy a obrazy, konstatují přes všechna usnesení sjezdů a hesla shůry, že z jakési nepochopitelné příčiny kolchozník vypadá jakoby z oka vypadl předrevolučnímu sedláku, triumfující a vítězný proletář jako jeho utlačovaný předek a komunistické vůdce těžko rozeznat na portretech a bitevních obrazech od třídních nepřátel druhu Skobelevova. Dodejme, že přes tuto podobu je mezi starým a novým uměním stejný rozdíl jako na příklad mezi předválečným a poválečným oblekem; a jak známo ani za dřívějších dob ani průměrná ruská látka ani nové umění nevynikaly nejlepší kvalitou.

do ba a lidé

Ilja Erenburg:

Sovětská lidé

V evropském tisku byl nyní mnoho citován článek Erenburgův, pojednávající o tom, co a jak se v Rusku turistům ukazuje. Měli jsme v posledním čísle článek o téže předmětu. Článek Erenburgův je však tak dobrý, že pokládáme za vhodné jej celý přeložit a doporučit pozornosti čtenářově.

Nemám v Moskvě byt a bydlím v hotelu. Jednoho večera vstoupil do mého pokoje číšník a oznámil mi, vesele se usmívaje:

„Zítra nedostanete čaj. Zítra nedostanete docela nic.“
Podíval jsem se na něho a odvětil co nejsrdčněji:

„Děkuji!“

Bál jsem se ho dráždit — na potrhle lidi je nejlepší dvojnásobná zdvořilost. Ubožák byl jistě nemocen. Šel jsem klidně spat. Jitro mi však přineslo jistotu a pochopil jsem: byl-li tu kdo pomaten, nebyl to rozhodně číšník. Čaj mi nebyl podán. Bylo zřejmé, že se v domě děje něco katastrofálního. Vyhlédl jsem ze dveří pokoje a hned mi bylo vše jasné: v hotelu se filmovalo.

Šel jsem zvolna se schodů. Na každém schodu stály dva květináče se směšnými květinami. Tytéž květiny vroubily cestu k restaurantu. Nad květináči se pohybovali statisté. Tu bylo vidět služebné s operetními čepičky, uklánějící se hned nalevo, hned napravo, tu bylo vidět staroruské služebnictvo, v zelených košilích, vypůjčené pečlivě z „Mrtvých duší“, stojící nehnutě jako na stráž. Co chvíli zazněl povel. Byl jsem teď pevně přesvědčen, že se „Mežrabpom“ rozhodl natočit ještě jeden historický film. Něco mě však znepokojovalo: nebyl jsem s to nikde objevit kameru a operátéra. Ostýchavě jsem se otázel: „Co to znamená?“ Odpověděli mi: „To je zkouška.“ Abych nerušil nábožné ticho, zašeptal jsem ještě tišeji:

„Kdo pak to přijde? Eisenstein? Dovženko? Pudovkin? ...“

Jakýsi občan si mne zamračeně změřil a pravil:

„Inturisti ... Za hodinu přijdou.“

Za hodinu se vskutku objevili zahraniční turisté. Spatřili květináče na každém schodu, služebnictvo v zelených košilích, uklánějící se hluboko před nimi, dívali se na pokojské s ozdobami na hlavách, šustící rozpačité šaty, a na leccos jiného, tak příznačného pro život v této zemi. Potom je zavedli do velkého sálu. Tam se skvěly slánky s kohoutky, méněcenné ikony a diletantské hříčky ze slámy. Po všech těch estetických vznětech bylo usneseno, aby byli cizinci nakrmeni. V restaurantu se ohýbali číšníci v bílých košilích ještě hlouběji než u vchodu služebnictvo v zelených košilích. Hosté byli častováni nejen potravou tělesnou, nýbrž i duševní. Hudba hrála neúnavně: „Volga, Volga.“ Tuto hudbu slyšeli už turisté často u bělogvardějců v Paříži, Londýně a Berlíně, kde servírovala čaj nejjasnější knížata s aristokratickými způsoby. Naslouchali známým melodiím a považovali se za posíleny ve víře, že tak zvaná „ruskaja duša“ zůstala i dnes nutností šestého dílu světa.

Přesl jsem chodbu a střetl se potom s jedním hostem. Ach, znám tak dobře tyhle obličej! Četl jsem v jeho očích zdvořilý posměch. Byl jistě spokojen s jídlem; ale stálo za to, aby jeli tisíce kilometrů a vyhledávali plni očekávání tento nový svět, aby zapadli nakonec do parodie evropského mumraje? Chtělo se mi jít k němu a laskavě mu říci:

„Milý turisto, prošel jsem kus světa a přesvědčil jsem se sám, jak je těžké porozumět cizímu životu. Nevěřte, že jste tu v sovětském Rusku. Ne, ještě jste naši zemi neviděl. Uviděl jste jen tento hotel, který spravují naivní

lidé, neznající ještě rozdíl mezi pohostinstvím a servilností. Je to tu špatná pohádka, víc nic.“

Nešel jsem k turistovi, bál jsem se, že by mne považoval za statistu, za gogolovského čeledína, nebo nejvýše za Stěnků Razina. Avšak cítím s těmito lidmi soucit. Rád bych mu napsal, co jsem mu neřekl. Snad se dostanou tyto řádky ne-li k němu, aspoň k jeho sourodákům.

Monsieur Durand z Perpignan, mister Davis z Liverpoolu, Herr Schulz z Curychu, nevzdávejte se po tak lehké zkoušce, neposuzujte naši zem podle téhle špatné pohádky. Kromě pěti správců a 50 figurantů tohoto hotelu žije v naší zemi 150 milionů, které pracují, myslí a bojují. Nespatřil jste jistě ve svém životě málo lokálů, služebnictva a jiné veteše. U nás však můžete vidět věci, které jste ještě neviděl. Neříkejte se na mne s ironií. Žil jsem přece polovicí lidského věku ve vašem světě. Nemám v úmyslu vás ohromovat vzornými elektrickými stanicemi, honosnými budovami, stavbou podzemní dráhy. Víím přece zcela přesně, co jste viděl a co jste ještě neviděl. Směl-li bych vás vésti, ukázal bych vám lidi, kteří stavějí tyto stanice, tyto domy, tato metra, a jsem přesvědčen, že byste zmlknul v hlubokém údivu. Viděl jste snad niagarský vodopád, jatky v Chicagu, westminsterské opatství, zříceniny Pompejí, moře světla na pařížských boulevardech. Měl jste úspěch a viděl jste mnoho, avšak něco jste neviděl ve svém životě: naše nové lidi.

Monsieur Durand, viděl jste v Paříži autocary s anglickými turisty a dobře znáte jejich cestu. Autocary nezaobloudí do dělnických čtvrtí. Angličané nikdy nezdědí, co je to Belleville, Ménilmontant a Clignancourt. Zkušený vůdce jim ukáže Miloskou Venuši, obrodu Notre Damu a zahrady versailleské. A když dorazí vyčerpání námahami dne do hotelu, je už připraven nový autocar s nápisem „Paříž v noci“. Tento autocar se nezastaví na žádném mostě, pod nímž spějí schoulení ubožáci. Průvodce cizinců zavede turisty na Montmartre, kde vládnou prohané cety a zaplacená veselost. A což pak vy, mister Davis, nevíte, co ukazují Francouzům Cook & Son? V Londýně jsem jednou vyslovil přání podívat se do Manchesteru. Moji angličtí přátelé se divili: v Manchesteru padá studený déšť, černý sazem, a v tomto dešti se potloukají nezaměstnaní, kteří nevědí, kde zůstat. Turisté jezdí do Windsoru nebo k mořím. Ve Španělsku se jim ukazuje Aranjuez nebo Alhambra. Nevědí, že statisíce španělských dělníků hladovějí a že gardisté s čepicemi z „Carmen“ zabíjejí denně lidi, ježto nezpívají arie toreadora, nýbrž Internacionálu.

Ano, ve vašich zemích, páni turisté, se ukazují pocestným překrásné věci: paláce, musea, kostely a zříceniny, všechno, co povstalo před dvěma sty, třemi sty nebo pěti sty lety. Počestní turisté se bezděky stávají archeology. Ukazují se jim i znamenité obrazy, něžná krása Ile de France, zářivá zeleň Walesu, bretaňské útesy, sněžné vrcholy pyrenejské. S ohledem na lidské slabosti zařazují se do turistických programů i mnichovské pivnice, vinné sklepy a výčepy. Ukazuje se jim veliká minulost, tyto starobylé kameny Evropy, na něž myslí naši komsomolci v Magnitce a Kusbasu s úctou. Avšak tyto starobylé kameny nepatří jednomu národu, nýbrž celému myslícímu světu. Ukazuje se na krásu přírody, harmonii pahorků a divočinu oceánů: to bylo a vždy bude. Nakonec se jim ukáže několik vyleštěných čtvrtí, Kurfürstendamm, Pica-dilly, Champs-Élysées. Ve výkladech módních domů stojí voskové loutky se zářícím voskovým úsměvem. Nadpis zní: „Letní módy 1934“. Avšak v létě 1934 se odnaučili lidé ve vašich městech úsměvu. Se zachmuřeným zrakem se dívají na voskové loutky, bída a starost na ně čeká v pobočných ulicích, v nichž se tlačí řady nezaměstnaných, kde se prohánějí hordy nevrhlých fašistů.

Kdybych byl vašim průvodcem, páni turisté, ukazoval bych vám nikoliv minulost, nýbrž přítomnost své země. Nelhal bych; mlčel bych. Neřikal bych vám: „Prosím, račte se podívat napravo, je tu starý kostelík,“ protože nalevo stojí fronta lidí před krámem. Nebál bych se ani

vám ukázati tu frontu: u nás chtějí teď míti všichni všechno, avšak máme ještě všeho málo, koží, masa, látek, cigaret a novin. Vaše obchody jsou přeplněny zbožím, je však prázdná ve vašich obchodech: lidé se podívají na věci a jdou dále.

Naše země má ještě potřeby. Začínáme teprve zrovna žít: nazval jsem svou knihu „Druhý den“, to ještě není sedmý den, o němž lze odpočinouti ve stvořeném světě a požívatí nádherné plody. Spatřili jste na vlastní oči ošklivou pohádku jediného hotelu, ale podle toho nemůžete souditi, jak je pro nás těžké zbaviti se navždy hrozného dědictví, jež nám zůstává minulost.

Kromě pohádky o chodě a služebnictvu v zelených kožlích bych vám rád vyprávěl ještě několik zlých pohádek. Mluví se u nás mnoho o účtě k lidem, jsou však u nás byrokrati, kteří jsou s to zničití kamaráda pro papír. Uviděl jsem matku, jež ztrávila čtyři noci nad mrtvolou dítěte. Dítě zemřelo v sanatoriu, zatím co bylo zapisováno, a fanatické výroby papíru nechtěli vydati úmrtní list. Až pátého dne se k tomu odhodlali. To je velmi zlá pohádka. V Gorkém jsem uviděl dělnické baráky, kde rodiny — děti, dospělí a starci — spali v jediné místnosti v pestré směsi. To je trpká pohádka. Vidíte, ničeho vám neskrývám. Víím, že naše mládež bude slyšeti tuto pohádku za několik let plna pochyb, jako slýchá dnes pochybovačně o nádherném a nesnesitelném roce 1920. Ve Voroněži jsem spatřil tučet domů právě postavených, vyrovnaly se tmavým kasárnám. Viděl jsem lidi, kteří byli vyhnáni tupými úředníky z nádraží na prudký lijavec.

Uviděl jsem mnoho zlého, ale nemám v úmyslu vám to zakrývat. Herr Schulz, naše země není ani švýcarský kanton ani Švýcarsko, je to v pravém smyslu slova „šestý díl světa“, a není snadné jej vyčistiti. Není snadné naučiti naše lidi zdvořilosti a ohledu vůči soudruhům. Vědí už teď, že byl socialismus stvořen pro štěstí lidstva, ale nevědí ještě všichni, že je socialismus skutečností dne. Nevědí ještě, že je třeba zbaviti lidi zbytečných starostí, že je třeba naplniti naši zemi smíchem, radostí, písněmi a květinami. Vy, páni turisté, můžete ohrnovati opovrhlivé nosy, uvidíte-li u oběda nečistý stůl. Není třeba ani, abyste nám věřili, říkáme-li, že to vše uklidíme do dvou až tří let. Víím, že bych tomu také nevěřil, že se to podaří, kdyby to byla vaše zem.

Vaše materiální kultura má vysokou jakost, avšak činíte vše, abyste ji rozvrátili. U nás na příklad je nedostatek papíru. Hodiny stojí lidé před knihkupectvím, aby dostali knihu, rádi by četli a nemohou dostati knihy. Náklady 200.000 výtisků nejsou s to nasyciti lidi hladové po četbě. Naše knihy ještě vydávají špatně: šedý papír, špatná barva, ohyzdné vazby. Je ještě daleká cesta k nádherným knihám, jež se tisknou v lipských typografiích. Avšak naše knihy se lepší den ode dne a den ode rostou náklady. A v Lipsku? Tam stáli lidé hodiny, nikoliv aby dostali knihu, nýbrž aby na vlastní oči užili velkolepého divadla, jak jiní lidé knihy spalují. U Voroněže jsem mluvil s kolchozníky. Ukazovali mi plni pýchy nádherné vysoké slunečnice, podobné tropickému lesu. Byli pyšní, že se teď naučili pěstovati takové slunečnice. To se rozumí, slunečnice nejsou káva, ale čím se pochlubíme, señore Pedro Rodriguez z Rio de Janeira? Či tím, že sypete do moře tuny kávových bobů?

Naši dělníci se nemohou dosud pochlubiti hlubokým věděním. Avšak vizte, učí se dnem i nocí. U nás se stávají pasáci inženýry, mister Davis, ve vaší zemi jsem spatřil inženýry, kteří se stali pasáky.

Mluvil jsem vám o špatných pohádkách; dovolte mi nyní, abych vám vyprávěl několik pohádek nádherných. Vám se zdá u nás vše fantastické. Jsem Rus. Avšak mnohé naplňuje i mne podivem. Právě to stojí vskutku za to, aby člověk jel tisíce kilometrů. Se smutkem myslím na

své pařížské přátele, kteří žijí netušíce, že je život pln takových divů.

Ve voroněžské gubernii jsem zabloudil do zotavovny kolchozníků. Páni turisté, tam se nevodí ani zahraniční ani sovětské hosté. O tomto domově vědí jen obyvatelé Hocholu. Před zotavovnou jsem uviděl různolící děvče kypící zdravím, s nohami, jež by jí mohl snad záviděti mladý slon. Ptala se mne: „Nevíš snad, kde se tu odpočívá?“

Podivil jsem se: Což potřebovala odpočívati?

Hrdě mi odpověděla, že má za sebou tolik a tolik pracovních dní. Za hodinu jsem ji viděl v parku. Měla na sobě sportovní šaty. Procházela se bosa v alejích a usmívala se. Potom se učila hráti volleyball. Zotavovnu tvořily dvě chaty, které sem přenesli vlastnoručně sedláci. Před vchodem byl gramofon, vedle gramofonu seděl vousatý mužik, klasický ruský mužik. Tak se maskovali kdysi herci Malého divadla pro „Vládu tmy“. Po starém zvyku se musel škrabat na týle a mnohokrát se ukláněti pánovi. Avšak s nadšením naslouchal gramofonu a s nadšením patřil na nový život. To nebylo divadlo, to byl nový život. Potom vstal, protáhl se a pravil:

„Nevypili bychom čajíček s medem?“

Pil svůj čaj. Seděl na lavici a mluvil o svých kolchozních husách. Toulal se parkem. Žil sobě: odpočívál. Tohle bylo prosté a nepochopitelné, jako nejpohádkovitější ze všech pohádek. Byl by si kdy pomyslel, že ho někdy zavedou do takovéhle zotavovny, s jídelnou, kde jsou kotlety, květiny a stroj, který čepuje písně! Je mu šedesát let a podívejte se, v šedesáti letech se naučil podivovati se světu jako dítě. Páni turisté, neměli byste chuť podívati se na tuto zotavovnu? Budete pak o ní vyprávět, až se vrátíte do Perpignanu a Liverpoolu, a vaši sourodáci se budou udiveně ptáti: „Zotavovna pro mužiky? Snad jste si to spletl, nebo snad je to zřízeno zvlášť pro Inturisty?“ A můžete odpověděti s klidem: „Nikoliv, pro Inturisty byl zřízen směšný hotel. Na tuto zotavovnu jsme však přišli náhodou. Byla postavena mužiky a jen pro mužiky.“

V jiném kolchozu jsem uviděl hrnčiče vypalující hrnce. Jeden z nich mi řekl: „Pořizujeme si tady, víte, po způsobu jako jsou roury, kanalisaci, Aby, jako ve městě, víte pro čistotu, a aby voda tekla s rámusem...“ Tak se rozhodli mužici na vzdálené vsi, že si postaví, co nemá ani hlavní město Řecka.

Zdá se vám snad tento příklad nepatrný? Dáváte přednost poetickému. Uprímně řečeno, tohle vyprávění o rourách mi znělo v uších jako hudba. Jsem však ochoten mluvit s vámi i o poesii. Jel jsem sovětským parníkem z Londýna do Leningradu. Se mnou cestoval francouzský spisovatel André Malraux. Bavil se s kapitánem; topič se ho otázel: „Jak se vám líbí, soudruhu Malraux, román „Falešný peníz“ od André Gidea?“

Viděl jsem, jak vytřeštil francouzský spisovatel celý zkoprnělý na topiče oči a zaradoval jsem se: je dobře, že se přiházejí před lidmi tak nádherné pohádky. Později přišel André Malraux do Moskvy. Navštěvoval továrny. Dělníci se s ním bavili o Stendhalovi, Majakovském, Puškinovi a Balzacovi. Komsomolec z továrny „Šarikopodžipnik“ se ho tázal na básně Paula Valéryho. Monsieur Durand, chodil jste na Sorbonnu, ale co víte o svém básníku Paulu Valérem? Komsomolky v kalhotách, klasická děvčata na stavbě metra, která přednášejí nazpaměť Pasternakovy básně o sestře mého života — povězte, není to pohádka?

V naší zemi je lidská práce oprávněna a povýšena. Už proto stojí za to prožiti těžká léta, mnoho ztratit a mnoho vytrpět. Učíte se ze svých starých knih, že je práce kletba. Nemáme zrovna zažraných moralistů, a časem je dokonce těžké líbati se bez smluveného hesla, avšak naše morálka je ražena životem: víme, že práce je štěstí. Viděl jsem skupinu kopáčů. Byli to Tataři. Na začátku zůstávali za Rusy. Avšak pak se rozhodli ukázati, jak dovedou pracovat. Vstali v noci a plížili se tiše jako zloději z baráků. Plížili se k práci: báli se, že by jim někdo zakázal hrabati

se za noci v zemi a svůj nádherný čin provedli tajně, jako zločinci. Páni turisté, uvidíte-li tyto lidi, smeknete snad mlčky čepice.

Nedávno jsem se potkal s pomocníkem ředitele stavebního podniku, patřícího k našim největším. Do revoluce byl dělníkem. Je mu teď padesát let. Po revoluci zastával několik velitelských míst. Abych mluvil vaší řečí: Vedl velké úřady, byl generálem a přítelem ministru. Tento muž vstoupil ve věku 43 let na vyšší technickou školu, spolu se synem. Scházely mu vědomosti a učil se mnoho roků. Monsieur Durand, dokončujete dnes s námahou roků, porozumíte, co to je, posaditi se ve 43 letech ještě do školní lavice. Synovi to bylo mnohem lehčí, avšak otec se nechtěl dát zahanbit synem a zahanbiti se nedal. O svých školních letech mi vyprávěl: „Připadalo mi to, jakoby mi spadly šupiny s očí.“

Pracuje dnem a nocí. Tu a tam dostane srdeční záchvaty. Lékař jej napomíná, aby pil méně čaje. On však ví, že nezáleží na čaji, záleží na pražcích, bez pražců nelze klásti kolejnice a pražců je málo. Viděl jsem tvář tohoto muže, když se kladly na trati kolejnice, byla zjasněna úsměvem, stydlivým a něžným — tak pohlíží mladá matka na své novorozené. Páni Inturisté, život tohoto muže je snad nejnádhernější pohádkou ze všech, jež znám, věřte mi; ale tento muž tu není sám, máme mnoho takových lidí, mladých i starých, pracují do vyčerpání a ve volné chvíli čtou romány a básně, opatrují své děti, jsou zamilováni do děvčat. Umírají hrdinně a prostě, vědouce, proč žili. Rád bych vám ukázal ty šedovlasé žáky, ty komsomolce železáren, sedláře a kozáky, kteří studují lékařství a pro něž je kostra stejným zázrakem jako krásná květina. Snad uvidíte i některé z těchto lidí. Žijí daleko od květináčů a chodeb. K vůli nim budou přicházeti brzy k nám sta a tisíce cizinců. Naučili jsme se mnohému, mnohému; naučíme se také ještě, jak se baviti s lidmi, kteří žijí jiným životem nežli my. Budeme ukazovati klidně a rozvážně cizincům svá města, své kolchozy, své lidi. K nám budou přicházeti lidé, aby viděli, aby se učili a aby si odpočali. Ba, u nás se budou lidé zachraňovati před brutální skutečností kapitalistického světa a budeme je u nás léčiti jako v lázních svou vůlí k životu, svým veselím a svou mládeží.

Kdyby však k nám přicházeli i jiní cizinci, kteří by v zaujetí nepřátelského úsudku se domnívali, že se naše země podobá hotelu, jak jsem to popsal shora, zažili by pak i jinou pohádku. Na tuto pohádku jsme všichni velmi hrdí; je to pohádka o lidech, kteří teď pobývají na hranicích naší velké říše, o mladých lidech, kteří také milují písně, básně a děvčata, kteří umějí znamenitě se podrobiti, aniž ztrácejí lidskou čest, kteří jsou plni pravého ducha kamarádství a přece se nedají srovnati se starými vojáky. Je to pohádka o rudé armádě.

život a instituce

Josef Štěpán:

Poesie a próza špionáže

II.

Obranná zpravodajská služba je nutným doplňkem aktivní služby, sdílí proto její osudy a vývoj. Ruku v ruce s rozvojem špionáže kráčí obrana proti ní; na konkrétních případech učí se poznávat nové výzvědné metody a podle nich zařizuje svůj postup. Musí proniknout do psychologie zpravodajských agentů, klasifikovat nejdůležitější typy výzvědačství a osvojit si jejich výzbroj. Původně, když byla špionáž věcí čisté vojenskou, organizovaly samy vojenské kanceláře zpravodajskou obrannou službu proti cizí špionáži, ale časem, když zpravodajství začalo pronikat i do jiných oblastí než

vojenských a zmocňovalo se různých oborů veřejného života, došlo ke specialisaci. Všude v Evropě zůstává aktivní zpravodajská služba věcí vojenských orgánů, kdežto obranná služba byla z největší části přenesena na státní úřady bezpečnostní, které si pro tento úkol vytvořily zvláštní oddělení.

Před válkou nebylo toto rozdělení ještě tak obecné, teprve válka znamená velký vzrůst služby obranné. Ve většině států utvořila se zvláštní ústředí, která se rozrostla na rozsáhlé aparáty, v nichž často nastala specialisace podle států a špiónážních oborů. Skončení války neznamenal rozpuštění těchto organizací, naopak, byly ještě více vybudovány, zvláště ve státech poražených, a pověřeny dalšími úkoly: revisionistickou propagandou, hospodářskou a průmyslovou špionáží, potíráním protistátních proudů ve vlastní zemi a podporou takových proudů v nepřátelských státech. V mnoha zemích byla zřízena samostatná policejní ministerstva, organizace politické policie se řídila často jen zřetelem k službě špiónážní a soustava politických úřadů se doplnila sítí státně policejních úřadů.

Těžký zápas.

Obranná služba zpravodajská nemá rozhodně na různých ustláno a má mnohem, mnohem horší pracovní podmínky než služba kriminální. Při obyčejných kriminálních případech stojí proti jednotlivci — nebo v nehorším případě proti skupině jednotlivců — celý bezpečnostní aparát, který má ještě k tomu k dispozici podporu celé veřejnosti a možnost spolupráce s ní. Naproti tomu zpravodajská defenzivní služba bojuje těžký zápas s celou sítí, skvěle organizovanou, a nemá vůbec možnosti žádat veřejnost o přispění, nýbrž může postupovat jen přísně důvěrně. Aby mohla zachytit celou výzvědačskou síť, omezuje se často po celé týdny nebo i měsíce na sledování podezřelých osob, na zjišťování jejich styků a může zakročit teprve tehdy, když má v ruce všechny trumfy. Každý předčasný zákrok znamená zpravidla, že celé pátrání ztroskotá. Takový postup vyžaduje ovšem nesmírnou trpělivost a železné nervy; předpokládá dostatek detektivů, neboť není možné, aby jeden a týž člověk sledoval podezřelého muže po celou tu dobu. I nejloupežší výzvědač přišel by na to, že člověk, který za ním chodí od rána do večera, musí mít asi na něm nějaký nepříjemný zájem. Je nepsaným pravidlem obranné služby, pravidlem, vytyčeným na základě dlouhé zkušenosti, že sledování podezřelého člověka týmž detektivem nesmí přesahovat asi tak šest hodin, jinak si sledovaný člověk uvědomí, že je stopován.

Také obranná služba opírá se o síť agentů a také zde je hlavní podmínkou dokonalá organizace, řízená z jednoho ústředí a řádně vybavená po stránce osobní i věcné. Předpoklad věcného vybavení jsou chemické laboratoře pro zkoumání písma a pravosti dokumentů, fotografický atelier a podobně. Po stránce osobní předpokládá se dostatek personálu, to jest osob službu řídících i detektivů. Vždyť toho vyžaduje nutná specialisace práce, již je vskutku hojnost. Uvažme, že obranná služba musí sledovat politický vývoj ve státech, které přicházejí v úvahu jako budoucí nepřítel a s jejichž aktivní výzvědnou činností je nutno počítat, že musí teoreticky sledovat vývoj výzvědačských metod. K tomu přistupuje denní praxe: srovnávání jednotlivých špiónážních případů a zjišťování jejich vzájemné souvislosti, přesná evidence podezřelých osob a vlastních důvěrníků, pak je nutno sledovat odbornou literaturu a tak dále. Pro normálně uvažujícího člověka je samozřejmé, že osoby, pověřené touto službou, musí mít tolik finančních prostředků, aby mohly použít všech způsobů dopravy, aby mohly navštívit všechny veřejné místnosti a zvláště takové, kde by se mohly setkat s lidmi, na nichž mají nebo mohou mít zájem. Až potud teorie.

A teď praxe.

Představme si, že se naše úřady dozvěděly, že se v Praze usídlil člověk, který je krajně podezřelý z vyzvědačství. Podezření samo nestačí na zatčení a kromě toho byla by obranná služba bláhová, kdyby se spokojila jen s jedním soustem. Pro ni znamená jeden vyzvědač asi tolik, co by znamenal pro jedlíka oběd, záležející jen z polévky. Nejen že jí roste chuť, ale stejně jako polévka na stole při obědě je jen úvodem k dalším chodům, tak jeden zjištěný vyzvědač je zpravidla jen předzvěstí celé vyzvědačské sítě. V nejhorším případě je naděje, že se vedle špiona podaří dopadnout také osoby, od nichž zprávy dostává a osobu, která zprostředkuje jejich odeslání za hranice.

Je tu tedy stopa. Detektiv zpravodajského oddělení dostane příkaz, aby podezřelou osobu sledoval. Dobrá. Detektiv ho sleduje den, dva dny, třeba jen několik hodin denně. A co se stane? Buď ho musí přestat sledovat nebo se vydává v nebezpečí, že utratí za těch několik dní celou svou měsíční gázi a že bude musít zbytek měsíce hladovět. Nevím přesně, kolik nyní dostávají detektivové pražského zpravodajství na denních dietách, z nichž si mají hradit výdaje ve službě, ale docela určitě nepřesahuje tato částka pět korun československých denně. Takže chudák detektiv brzo zjistí, že může sledovat svého muže jen tehdy, když je to nápadně skromný člověk, který jde nejdříve na černou kávu. Pak se může také on usadit v kavárně a dávat pozor, s kým se pozorovaný muž stýká a s kým mluví. V případě, že stíhaný člověk jde do lepší restaurace nebo dokonce do baru, nezbyvá našemu orgánu obranné služby než aby pokorně čekal venku, riskoval, že bude zadržen pro potulku (vždyť nesmí projevit svůj úřední charakter) a že docela určitě nezjistí, s kým jeho muž v místnosti mluvil. Zbývá mu jediné to, aby se pak nenápadně v kavárně vyptal, což ovšem znamená, že se musí spoléhat na paměť číšníků, kteří přirozeně nemají o hosty zájem totožný se zájmem státu.

Stávají se případy, že sledovaný muž najednou vsedne do auta a někam se rozjede. Ale detektiv, odkázaný na denní diety, nemůže si dovolit luxus najmout si auto a jeti za ním. Má k dispozici buď tramvaj nebo autobus a příjemnou úlohu hlemýždě, který dostal za úkol stopovat jelena. Dále je známo, že se ústa domovnic, služebných a podobných tvorů otvírají daleko ochotněji, když se člověk legitimuje nějakou korunou než když ukáže odznak na kabátě. Detektiv našich zpravodajských oddělení může sice také dávat zpropitné, ale na účet svého platu, který je vzácně hubený, jak je konečně u státních zaměstnanců pochopitelné.

Zmínili jsme se o nepsaném pravidle, podle něhož má jeden agent sledovat nějakého člověka jen určitou dobu, aby se nestal nápadným. Tuto podmínku mohly by naše zpravodajské úřady splnit jen tehdy, kdyby se jim podařilo napodobit Krista a rozmnožit jednoho agenta asi tak tisíckrát. Početní stav těchto oddělení je prostě směšný a můžeme klidně odhadnout, že na jednoho vyzvědače — nebo aspoň na podezřelou osobu — kterou by bylo potřeba sledovat, připadá průměrně asi jedna osmdesátina detektiva, oplývajícího už naznačeným jménem. A to si ještě musíme uvědomit, že zpravodajská oddělení mívají také jiné věci na starosti než jen špionáž, že musí sledovat určitá hnutí, a buď stopovat nebo chránit určité osobnosti z vnitropolitických důvodů.

Zázrak s Faloutem.

Názorný příklad, jak se u nás bojuje proti špionáži, ukazuje případ Faloutův a hlavně okolnosti, které provázely jeho zatčení.

Dne 29. května 1929 po odletu odpoledního letadla do Drážďan našel respicient finanční stráže v čekárně kbelského letiště aktovku. V přítomnosti četnického strážmistra byla aktovka otevřena a zjištěno, že obsahuje spisy vojenského rázu, označené jako důvěrné a tajné. Podle razítka patřily třetímu oddělení hlavního štábu čs. branné moci. Případ byl ohlášen ministerstvu národní obrany. Téhož večera telefonoval meziměstsky z Drážďan na letiště muž, který řekl, že se jmenuje Friedländer. Prohlásil, že si ve Kbelích zapomněl aktovku a že si pro ni sám přijde. Řeklo se mu, že aktovka byla dána do úřadoven letecké společnosti, které byly tehdy v budově Škodových závodů v Jungmannově ulici. Na to volal onen muž z Drážďan leteckou společnost a bylo mu řečeno, že aktovka je v jejích kancelářích v úschově. Muž u drážďanského aparátu řekl, že si pro ni přijde ještě v noci.

Tak tedy vypadala situace pro úřady. Bylo jasné, že jde o vážný případ vyzvědačství, objevený jen náhodou a důvtipem kbelského četníka, jemuž se nelíbila aktovka, z níž čouhal papír úředního formátu, na němž bylo možno rozeznat písmena: . . . brany. Jak později zjistil soud při odůvodnění rozsudku, byly v aktovce čtyři fascikly III. operačního oddělení s datem 6. května 1929, tedy spisy ještě úplně čerstvé. Co by tedy průměrný občan očekával od naší obranné služby zpravodajské? Situace byla taková: do budovy Škodových závodů přijde si někdo ještě v noci k vrátnému pro onu aktovku. Mohl to být tedy vyzvědač, nebo nějaký kurýr, na každý způsob osoba do výzvědné služby německé (šlo o vyzvědačství ve prospěch Německa) zasvěcená. Tedy jistě osoba, která stála za chycením. Průměrný občan tedy by očekával, že ještě téže noci byla Jungmannova ulice neprodyšně uzavřena tajnými hlídkami, že budova Škodových závodů byla obsazena úředníky a detektivy a že někde v postranní uličce stála policejní auta, připravená stíhat vyzvědače, kdyby se byl snad dal na útěk. Vzhledem k celé situaci mohlo se předpokládat, že muž, který má o aktovku takový zájem, který si mohl zaplatit letadlo do Drážďan a který se musil tak nakvap vracet, přijede autem.

A jaká je skutečnost? Žádné policejní auto, žádné hlídky, jen v paláci číhali dva detektivové, kteří s pomocí boží a vrátného domnělého Friedländera, ve skutečnosti Falouta, zatkli. Náhodou se stalo, že Falout jel pro spisy sám a že neměl společníků. Přijel sice v automobilu, ale v říšskoněmeckém taxíku, jehož majitel jistě do dneška trpce vzpomíná na výlet do Prahy, kde nejenže nedostal za jízdu zapláceno, ale kde byl také zavřen a vyšetřován. Ovšem právě tak dobře mohl být Falout opatrnější, mohl přijet v autu a při prvním podezření do něj vskočit a byl by buď unikl na dobro nebo by byl zmátl úřady a dal jim mnoho práce. Vidíme, že zpravodajský úřad v tomto případě provedl svůj úkol naprosto nedokonale a školácky špatně, že mu mohlo utéci deset Faloutových společníků, kteří mohli jeti s ním a že jim mohl utéci Falout sám, kdyby nebylo několika náhod a jeho nepatrnosti.

Dnešní organizace nestačí.

Je sice pravda, že tato ostudná historie vedla k některým změnám v organizaci zpravodajské služby, ale stejně je pravda, že ani dnes tato organizace není zdaleka taková, jaká by měla být vzhledem k nebezpečné situaci a hrozivým příznakům války. Pořádají se dny brannosti a fedruje se armáda, ale celkem nikoho na odpovědných místech nenapadne se otázat, zda je ta brannost a ta armáda dostatečně chráněna před cizími zvědy. Jak neodpuštělně laxně se tyto věci u nás posuzují je patrné na příklad ze zprávy, kterou přinesly před krátkou dobou denní listy, že byl totiž zatčen sekční šéf ministerstva železnic Otta pro přečin vojenské zrady, záležející

v tom, že si pan sekční šéf vzal z kanceláře do pense nejen fajfku, ale také mobilisační plány, to jest rezervát pro železniční úřady. V takovém případě nemůže ovšem dělat nic ani sebe lépe vypravěná obranná služba, to jest neodpustitelné lajdáctví nasvědčující tomu, že u nás není pro tyto věci vůbec pochopení. Začali jsme brát vážně armádu, ale na to, co s ní souvisí, se stále díváme tak, jako kdyby byla zaručena vyhlídka na padesát let bezstarostného a požehnaného míru.

Bude potřeba, abychom se začali dívat krvavě vážně i na špionáž. Připomeňme si, jak krutě je vojenská zrada trestána v cizině, na příklad v Polsku, odkud je každé chvíle hlášena nějaká poprava. Nevoláme ovšem po katovi, ale přece jen se nám zdá trochu nepřirozené, když se dohromady vůbec nestaráme o to, aby špionáž byla pokud možno znemožněna. Vždyť se staly případy, že byl z republiky vypověděn cizinec, proti němuž nebylo přímých důkazů, ale který byl vypovězen pro naléhavé podezření, že by mohl pracovat proti zájmům armády. A vypověděn nebyl, jelikož našel vlivného přímluvčího, který dovedl prosadit, aby zde podezřelý člověk zůstal. Kdyby správní úřady směly prozrazovat úřední tajemství, dověděla by se užaslá veřejnost, jak rychle pracuje úřední telefon, je-li vypověděn nepohodlný cizinec a jaké má zajímavé přímluvčí. Stejně nepochopitelné je, že si ve dvou zjištěných případech mohli odnášet z továren zaměstnanci domů plány děl a vojenských letadel a prodávat je zástupcům cizích mocností a že nikoho nenapadlo hnát lidi, tyto závody řídící, k odpovědnosti a ptát se jich, proč nebyl u nich zaveden řádný dozor.

Ovšem, co hlavně kulhá, to je vlastní organizace obranné služby. Je nedostatečně vybavena finančně, nemá peněz ani na nejnütnější věci, má málo lidí a není žádného ústředí, z něhož by se její práce měla řídit. Tady je nutně potřeba nápravy a to okamžitě. Není žádným tajemstvím, že mnoho četnických stanic v pohraničí, kde je velmi vděčné pole pro drobnou špionáž, nemá ani telefon a že četníci k němu mají často několik hodin cesty. Je samozřejmé, že obranná služba, která naráží na potíže v těch nejprimitivnějších věcech, nemůže držet krok se svým odpurcem.

Jsou to věci vážné. Nejistota poměrů nemůže nás nechat lhostejny. Budovat armádu znamená chránit ji též před vyvědačstvím. Zde je ostatně vděčné pole činnosti pro Nejvyšší radu obrany státu.

věda a práce

Ing. Zdeněk Schwarz:

Problém autostrad

Rozsah.

Slovo autostrada je italského původu, znamenající vlastně automobilová silnice, a vžilo se patrně proto, že Itálie byla první zemí, kde začali stavěti silnice, které byly určeny výhradně pro dálkový automobilový provoz. Italové pochopili, že cizinecký ruch se přesunul v značné míře na silnici a že chtějí-li přimětí zámožnější cizince k návštěvě své vlasti, musí jim upravit příhodné silnice. Již v r. 1922 započali se stavbou silnice spojující průmyslové město Milán s jezery na úpatí Alp, která je dlouhá 85.240 km a byla předána provozu v r. 1924. Později se stavěly i silnice, které mají spíše účel spojití průmyslová města severní Itálie, jak

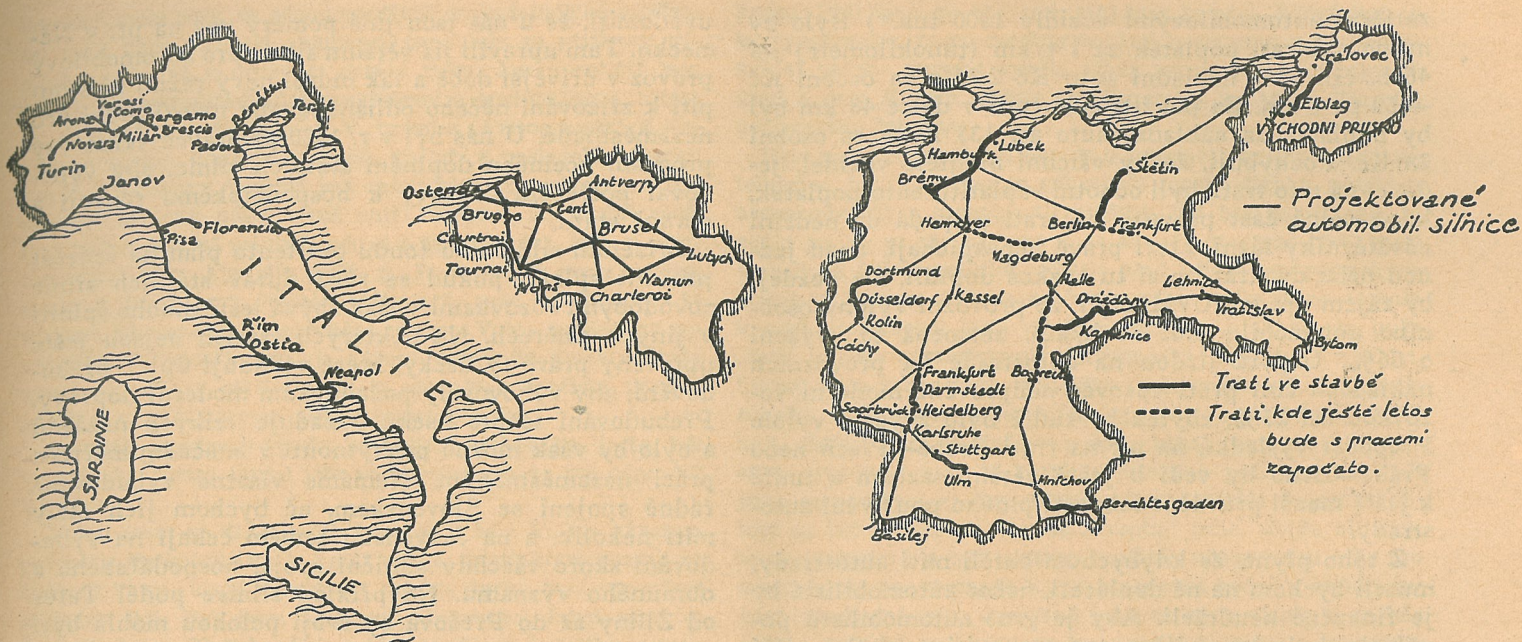
je vidíme na mapce č. 1. Úseky byly stavěny a předávány postupně provozu, takže poslední úsek Turin—Milán v délce 125.87 km byl dokončen v r. 1932. Pokračování této trati tvoří úsek Padova—Benátky stavěny v r. 1933. Spoj mezi Brescií a Padovou má se vybudovati později. Kromě této významné spoje jsou vybudovány zvláštní automobilové trati z Florencie k mořskému břehu, dále z Říma do lázeňského místa Ostia a konečně z Neapole do Pompejí, tudíž trati, které mají spíše opět význam turistický. Silnice jsou stavěny podle zásad, které byly uznávány tehdy za potřebné pro automobilový provoz, z nichž hlavní jsou malé spády tratí, zprvu jen 3%, později 5%, co nejdelší rovné trati s malým počtem zatáček o velkých poloměrech a zamezení křížování s jinými komunikacemi ve stejné úrovni. Že dodržení těchto zásad vyžaduje značných nákladů je pochopitelné a uvádím jen, že na př. 1 km trati Milán—jezera vyžadoval nákladu 1 milionu lir; je to v dnešní měně asi 2,100.000 Kč, stavba některých jiných tratí byla i dražší.

Celkem bylo dostavěno dosud 345 km automobilových silnic, kromě dvou silnic letos dohotovených, které jsou však určeny jen pro dopravu nákladních automobilů z Janova do Turina a z Janova do Milána, aby bylo dosaženo rychlé spojení přístavu s průmyslovými středisky. Dále se zamýšlí výstavba prodloužení severní autostrady až do Terstu a v budoucnu výstavba trati podél pobřeží a to jak na straně Ligurského a Adriatického moře.

Vzhledem k těmto velkým nákladům a z důvodů později uvedených nehodlaly následovati jiné státy v Evropě Itálii ve stavbě autostrad. Teprve v poslední době velká nezaměstnanost v některých zemích dala podnět ke stavbám automobilových silnic. Tak po změně režimu v Německu chopila se vláda stavby automobilových silnic jako prostředku k poskytování prací a vypracovala plán sítě automobilových silnic, která prochází účelně celou říší. Tato síť sestává, jak patrně z obrazce č. 2, v podstatě ze třech tratí ve směru východ-západ a dvou tratí ve směru sever-jih a konečně z jedné příčné trati. Znázornění v obrázku č. 2 dává vznik k otázce, zda význam těchto silnic nespočívá i v jiném než jen mírovém uplatnění. Nutno se zmíniti, že již od r. 1926 se jednalo o vybudování autosilnic mezi Basilejí, Frankfurtem a Hamburkem. V obrazci č. 2 jsou tlustou čarou vyznačeny trati, které jsou nyní ve stavbě, a čárkované trati, jichž projekt byl již schválen generálním inspektorem silnic a s jejichž stavbou se má ještě letos započítí. Podle řeči říšského kancléře, pronesené při slavnostním zahájení letošního roku „války práce“ dne 21. března na staveništi v Unterhachingu na budované trati Mnichov—zemská hranice, započaly práce letos s 15.000 dělníky na 22 staveništi na 12 tratích o délce 1076 km. Přípravuje se ještě devět tratí v délce 417 km. Náklad na 1 km trati je rozpočítán asi 300.000 RM, tedy asi 2,850.000 Kč.

Celková délka všech projektovaných tratí je okrouhle 5000 km, takže celkový náklad bude asi 1.5 miliard RM = 14.25 miliard Kč.

Plánem výstavby autostrady zabývají se nyní také v Belgii. Hlavním podnětem ke stavbě je panující nezaměstnanost, k jejímuž zmírnění mají se prováděti v Belgii velké práce národního významu, k jejichž uskutečnění byl zřízen zvláštní fond. Z obrazce č. 3 je patrné, že síť spojuje hlavní město Brusel s velkými městy, spojenými navzájem, a s mořem. Celková délka silnic je 850 km a mají se vystavěti za deset let. Náklad

na 1 km je rozpočten částkou 5 až 6 milionů Frs. belg., takže ročně bude zapotřebí pro tento účel asi 500 mil. Frs. belg., a počítá se, že by při stavbě bylo zaměstnáno ročně asi 40.000 dělníků.

Dále se pomýšlí na výstavby autostrad: v Holandsku a to spojení Haagu s Amsterdamem, ve Švýcarsku mezi Basilejí a Curychem o rozpočteném nákladu 88.73 mil. švýc. frs. (700 mil. Kč), z čehož připadne 30 mil. na přímé mzdy; též v Polsku, se ozvaly hlasy, aby nezaměstnanost byla zmírněna výstavbou autostrad.

Financování.

Otázka opatření peněz je při tak rozsáhlých stavbách otázkou nejpřednější. Původně byly myšleny autostrady jako silnice, na kterých se mělo vybírat z dřívějších dob známé mýto a vybraný peníz měl úrokovat a amortisovat peníz potřebný pro zřízení, jakož i hradit udržovací výlohy. S tímto plánem se započaly zřizovat silnice v Itálii. Za tím účelem se zřídila společnost s koncesí na 50 let a četnými výsadami, na které byl, tuším, na 50% zúčastněn i stát. Po několika málo letech provozu se poznalo, že podnik není rentabilní a nezbývalo, než aby stát převzal autostrady do svého udržování a provozu. Tento finanční neúspěch byl příčinou, že ostatní země v Evropě nepřistoupily k uskutečnění svých plánů v automobilových silnicích. Při čemž nutno konstatovat, že Itálie vlastně trpěla nedostatečnou sítí silnic, kdežto u ostatních států západoevropských tomu tak není. Jedině na trati Řím—Ostia se vůbec poplatek za používání nevybíral.

Rovněž v Německu mají se náklady spojené s výstavbou a udržováním automobilových silnic uhradit během doby z výtežku poplatků vybíraných za jejich používání. Proti Itálii, kde byla zřízena pro financování soukromá společnost sice s účastí státu, byla v Německu zákonem zmocněna společnost říšských drah k utvoření podniku „Reichsautobahnen“ k vybudování silnic a provozování dopravy. Základní kapitál společnosti je 50 milionů RM. Pro stavbu potřebné peníze se obstarají výpůjčkou, jejichž technické provedení je takové, že jednotliví dodavatelé vystavují směnky na říšské dráhy, které se diskontují u nově zřízené Reichsautobahnen-Bedarf, spol. s r. o., mající kapitál 10 mil.

RM. Tento ústav má účel umožnit mezifinancování vytvořením diskontu schopných smének. Platnost smének se prodlouží podle ujednání s říšskou bankou k určitým splátkovým termínům, v kterých může nastati konečné podložení na trhu. Patrně to má býti v době až budou vybírány poplatky za používání silnic.

K opatření finančních prostředků pro automobilové silnice v Belgii je navrhováno zřízení národní společnosti automobilových silnic za účasti státu. Stát má přispívat po deset let ročně 500 mil. Fr. a to 250 mil. Fr. ze státního fondu pro opatření práce a z řádného rozpočtu a 250 mil. Fr., které získá každoroční půjčkou, jejíž zúročení a umořování má býti zajištěno daní, kterou zaplatí každý uživatel silnic ročně ve výši 100 Fr. Počítá se s 200.000 uživateli, kteří by lehce tuto částku mohli platiti, protože ji ušetří provozem po autostradě. Tím by se ročně mohlo zříditi 85 km. Každým rokem by se zvyšovala daň uživatelů o 100 Fr., až po deseti letech by dosáhla výše 1000 Fr. Protože v té době by byla zřízena celá síť autostrad, za jejíž používání by se zvláštní mýto nevybíralo, ušetřil by na druhé straně každý majitel vozidla těch 1000 Fr. zlevněným provozem na autostradě.

Ve Švýcarsku mají převzít financování výstavby kantony, jimiž autostrada prochází. Kantony poskytnou půjčku na 20 let, která má býti zúročena a umořena poplatky zaplacenými vozidly autostradu používajícími. Způsob financování podniků v jiných zemích nebyl prozatím uveřejněn.

U nás.

Také u nás se občas ozývaly hlasy nabádající k výstavbě dálkových automobilových silnic, které vzhledem k panující nezaměstnanosti se nyní množí.

Hodlám probrati v následující části okolnosti a předpoklady souvisící s touto otázkou.

Zkoumejme nejprve, zda by autostrada byla rentabilní. Jak jsem uvedl, třeba počítati na vybudování 1 km silnice s nákladem nejméně 2.500.000 Kč. Počítáme-li jen 5% na umoření, 2.5% úrokování a 2.5% na udržování, bylo by platiti ročně 250.000 Kč za 1 km, t. j. denně asi 690 Kč. Uvážíme-li, že na nejfrekventovanější trati Praha—Poděbrady bylo průměrně denní

zatížení automobilovými vozidly 1500 tun.*) Bylo by nutno vybírat poplatek za 1 t/km (tunokilometr) asi 46 h, čili za 1 nákladní auto Kč 2.76 a za osobní Kč —.69 za 1 km. Za použití celé trati v délce 48 km byl by poplatek za nákladní auto asi 133 Kč a za osobní 28 Kč. Pochybuji, že by všichni majitelé vozidel, jedoucí na této trati, byli ochotni zaplatit tento poplatek, když valná část provozu na trati připadá na nedělní návštěvníky lázní, kteří právě nespíchají. Snad jednou nebo dvakrát by si tu rozkoš dopřáli, ale později by zájem upadal. Uvážíme-li, že provozní výlohy osobního automobilu činí 80 h/km, znamená to zvýšení o 86%. Úspora jízdou na autostradě na provozních nákladech činí proti vozovce neupravené moderní vozovkou asi 25%, zbytek by tudíž bylo zvýšení výloh. Propočít výsledků na př. na trati Praha—Plzeň nebo Praha—Brno by vedl k ještě větším sazbám a tudíž k ještě menší pravděpodobnosti plného používání autostrady.

Z toho plyne, že kdybychom chtěli mít autostrady, museli bychom na ně doplácet, neboť automobilisté by je finančně neudrželi. Aby je gros automobilistů používalo, bylo by tudíž nutno stanovit poplatky nižší a zbytek by uhradili poplatníci, kterým by autostrada přinesla užitek třeba v jiné formě.

Tak ve Švýcarsku doporučují výstavbu automobilových silnic k zvýšení turistického ruchu, poukazující na Itálii.

Je otázkou, zda je nutno lákati cizince autostradami a zda by pověst o celkovém dobrém stavu silnic nečinila více. Je jisto, že turisté v automobilech nezamýšlejí jen projetí rychle cizí kraj, nýbrž cestují proto, aby jej poznali a tomu vyhovují lépe normální silnice. Ovšem automobilista se raději zdrží v zemi, kde dobrý stav silnic mu není vozidlo. Turista má ovšem jen tehdy hospodářský význam, když se v zemi zdrží a ne, když jí proletí po autostradě, zaplativši jednou poplatek.

Tedy pro cestující automobilisty bychom právě autostrady zřizovat nemuseli, bylo by patrně prospěšnější pokračovat v soustavném vybudování dosavadních silnic, třeba ve zvýšeném tempu a postarat se o to, aby cizina byla správně informována o stavu našich silnic.

Pokud jde o národohospodářský význam autostrady u nás pro vnitřní rozvoj, lze o tom těžko mluvit v době, kdy na druhé straně se snažíme brzdit rozvoj automobilové dopravy. Dokud si nepřiznáme, že nelze natrvalo rdousit vývoj života schopného organismu ve prospěch jiného v úpadku jsoucího a dokud se neodhodláme podporovat rozvoj motorismu vůbec, pak nemluvíme o automobilových silnicích. Buď si vypočteme, že národohospodářský význam železnic je tak velký, že se musíme snažit je udržet a přinesené oběti jsou menší, ale pak nastavme ani letadla, ani kanály, anebo si přiznáme, že prospěch státu vyžaduje motorisaci, která přinese mu užitek, vyvažující ztrátu vzniklou úpadkem železnic, a pak přijde i doba, kdy bude autostrad zapotřebí a stanou se i rentabilní.

Snad by mohl mnohý namítnouti, že by bylo výhodné se na tu dobu připravit a poskytnouti současně práci nezaměstnaným. Jak jsem uvedl, je opravdu v mnohých státech nejzávažnějším podnětem pro stavbu autostrad snaha po zmenšení nezaměstnanosti, ale nutno si

*) Podle výsledků sčítání dopravy na státních silnicích, provedeném v r. 1929/30. Lze předpokládat, že dnešní rozsah dopravy odpovídá asi tehdejšímu rozsahu.

uvědomiti, že u nás jsou jiné poměry než na př. v Německu. Tam upravili již většinu silnic pro automobilový provoz v dřívější době a tak musel nový režim přistoupiti k zřizování něčeho odlišného, aby našel práci pro nezaměstnané. U nás byl v r. 1920 připraven velkorysý program účelného doplnění státních silnic, aby vyhovoval potřebám dopravy k hospodářskému rozvoji a obraně státu.

Zřízení silničního fondu byl tento plán na šedesát procent splněn pokud se týká úprav státních silnic novodobými vozovkami, avšak zbývá ještě mnoho splniti v jiných směrech. Na některých tratích nejsou ještě upraveny právě ty úseky, které vyžadují úplné přebudování, aby vyhovovaly požadavkům moderní dopravy. Přebudování těchto úseků vyžaduje velkých nákladů a bylo by však možno poskytnouti v značném měřítku práci nezaměstnaným. Nemáme vlastně vybudované řádné spojení se Slovenskem, ač bychom jich měly mít několik, a na Slovensku samém čekají na vybudování skoro všechny silniční spoje, hospodářského a obranného významu. Na příklad silnice podél Tater od Žiliny až do Prešova by svojí polohou mohla býti turistickou cestou jedinečnou v Evropě, a je dosud ve stavu, že automobilista sotva může při jízdě pozorovati krajinu. V čem je příčina? Silnice tato není z větší části silnicí státní. A tak, jako u mnohých jiných okresních silnic, nemůže jí stát převzít dokud korporace ji spravující, nevybuduje ji tak, aby vyhovovala podmínkám ustanoveným zákonem. Finanční stav těchto korporací je dnes takový, že mnohdy ani za vydatné podpory státu nemohou tuto podmínku splniti a řešení jest na mrtvém bodě. Dále ještě je zde naléhavá potřeba odstranění úrovnových křižování silnic s drahou.

Z toho je patrné, že u nás by nebyl nedostatek vhodných prací v oboru silničních staveb pro zmírnění nezaměstnanosti, jen kdyby bylo dostatečné pochopení pro význam těchto akcí a bylo poskytováno na ně více finančních prostředků. Nemusíme se však nutiti do prací, jejichž uskutečnění můžeme klidně přenechat době pozdější, když i finanční efekt od autostrad v nynější době očekávat nemůžeme.

dopisy

„Přítomnost“ a katolictví

Milý Peroutko, protože jsem Vás znal odedávna jako člověka, který se poctivě snaží býti spravedlivým a každému dáti, což jeho jest, doufám, že ani tentokrát neodepřete pohostinství ve své „Přítomnosti“ těmto řádkům, které napsati pokládám za svou povinnost.

Dopis železničního dělníka, který hledá u Vás odpovědi ke svým otázkám mne ani v nejmenším nepřekvapil a nedivil jsem se mu. Píše prostě jen to, co je u nás tak hojně zpopularisováno mezi lidmi, kteří neměli přístupu k přímým pramenům vzdělání. Materialism, positivism a vše, co s tím souvisí, zejména slepá nenávisť ke všemu, co nese pečeť katolické Církve, to bylo v době našeho mládí ještě „universitní vědou“. Dnes každý, kdo jde za poznáním stejnými kroky, jakými jde věda, ví, že tato filosofie je tvůrčími duchy již opuštěna, protože její krátkozrakost dokazují právě nové vědecké poznatky každým dnem stále víc. Ale ježto nové myšlenky potřebují vždy dlouhé doby k tomu, aby se dostaly do širokých vrstev

lidových, není divu, že vědou opuštěné materialistické myšlenky mají dnes nadšené stoupence tam, kde se přijímají výsledky vědy až z druhé či desáté ruky. Jak skeptičtí jsou dnešní intelektuálové vůči pozitivismu a racionalismu, o tom by se mohl přesvědčiti p. J. V. právě z „Přítomnosti“, z diskuse o funkci lidského rozumu, na př. z posledního článku dra R. Procházky, v němž jest velmi názorně ukázáno, v čem zklamal světový názor, jenž chtěl budovat na pouhé vědě. Podobných diskusí ostatně, jak sám jste podotkl, bylo v „Přítomnosti“ více. Ale jak vidět, p. J. V. čerpá svoje názory pouze z literatury „Volné myšlenky“, není tudíž divu, že v ničem jeho názory z uzoučkého rámce „Volné myšlenky“ nevybočují, že prostě opakuje názory, které již tisíckrát byly vyvráceny duchy většími, než je můj. Novokantista Steiner je kdysi vystihl názvem „Straßenmetaphysik“.

Co však mne nade všecko pomyšlení překvapilo, je to, jak jednoduchý postoj zaujal jste ke katolicismu ve své odpovědi Vy sám.

Velmi jsem se divil, když jsem četl, že i Vaším názorem patrně je, že katolicism je hnutí vyžilé, hnutí, které nestojí za diskusí, hnutí, které nezaslouží ničeho jiného, než opovržení slušných lidí. Byl jsem nesmírně překvapen, když jsem se dověděl, že ve Vašich očích celé ty miliony katolíků nejsou ničím víc než hordou hlupáků, s kterými mluvíte jen proto, že je potřebujete, a až je nebudete potřebovat, začnete proti nim bojovat. Z Vašich knih měl jsem dojem, že o katolících víte trochu více, než jen to, jak ubohými hlupáky jsou. Já Vám nebudu vypočítávat jména katolická, před kterými byste se snad přece jen zdráhal tvrdit, že to byli a jsou hlupáci, Vy je znáte a víte také, co pro svět katolicism znamenal a znamená, i když sám jste atheistou, ale Vy ve své odpovědi jste to mohl poněkud objasnit panu J. V., aniž byste se stal podezřelým, že také snad k těm milionům hlupáků patříte.

Co poutá lidi, o nichž nelze říci ani že jsou hlupáci, ani že jsou podvodníci, ke katolicismu, to vysvětlit a osvětlit lidem, kteří zásadně jakékoli vysvětlení a osvětlení odmítají, je věc nemožná. Ale toto zásadní odmítání poučení v něčem, čemu nerozumím, je velmi charakteristickým rysem lidí, odchovaných idejemi „Volné myšlenky“. Spravedlivý člověk dá se poučit rád a bez odporu a vybírá si, co se mu zdá nejlepším. Volnomyšlenkář je přesvědčen, že jeho rozum dosáhl vrcholu a každé poučení zásadně odmítá. Krise tohoto ryze rozumového poznání je, jak víte, také jedním z hlavních témat filozofického sjezdu, který se právě koná v Praze. Víte dobře, že myšlenková elita světa je ochotna s respektem vyslechnouti při této příležitosti i filozofické názory katolíků a dokonce, ó hrůzo! jesuitů. Těmto lidem mají patrně katolíci ještě co říci.

Ale nejde mi dnes o generální debatu. Jde jen o odmítnutí skutečných injurií.

Srdečně *Dr. Alfred Fuchs.*

(Pozn. red.) Milý Fuchsi, mluvil jsem jen o svém poměru ke katolickým dogmatům, ve která ovšem nevěřím. Že si naopak katolicismu jakožto kulturního rysu vážím, že jeho prospěšnou roli uznávám, že obdivuji bohatství jeho psychologických znalostí, že nepokládám všechny katolíky za hlupáky, — to by, myslím, mohlo býti jasno z veřejných debat, které jsme kdysi o tom zde vedli. — fp.)

Hra s aspiranty

V Kladně, 27. srpna 1934.

Vážená redakce!

Obracím se na „Přítomnost“, poněvadž jest to jediný týdeník, jenž u nás jest schopen úspěšně tlumočit hlas veřejného mínění, má mnoho inteligentních čtenářů a mezi nimi jsou, jak dobře vím, i všichni příslušníci t. zv. rozhodujících

kruhů. Přál bych si, aby tam můj hlas pronikl. Vždyť jest to krutý výsměch, že po desetiletém boji o reformu a zmodernizování našeho školství vpadla vláda pedagogické avantgardě vzdá a dala školám učitele, jakého měly za Marie Terezie: neplaceného žebračka.

Bylo popsáno množství papíru o nezaměstnanosti mladé inteligence, bylo přečteno (a zahozeno) mnoho článků, nabitých nespokojeností a zatrpklostí mladých lidí bez zaměstnání, a zdálo se, že se nic nestane a že nebude otevřeno těm, kteří klepali na brány politiků. Avšak před příchodem politických prázdnin jsme se dočkali neočekávaného: naše vláda nechala k sobě proniknouti hlas veřejného mínění a slíbila, že bude „řešit otázku nezaměstnané inteligence“. Byli jsme zvědaví, hledali jsme v novinách zprávičky zcela zastrčené, četli jsme rubriky suchopárné a nehostinné, jakými jsou „Sociální hlídka“, „Zájmy veřejné služby“ a pod., běhali jsme na ministerstva, vyptávali jsme se svých politických přátel a dozvídali jsme se pozvolna zprávy neutěšené: tři měsíce zadarmo, potom za 300 až 600 Kč. Avšak nereptali jsme, dobře věduce, že aspirantství má být institucí sociálně výpomocnou a že pro nezaměstnaného znamená každá stokoruna hodně v těchto dobách všeobecné bídy. Spoléhal jsem na svou vládu. A ta nás ošídila. Jednání naší vlády nelze nazvat čestným a mužným: nejdříve slibovala pomoc a potom zneužívá nezaměstnanosti mladých ke krutému snížení jejich příjmů, kryjíc toto vykořisťování heslem sociální výpomoci. Instituce aspirantů není užíváno v jejím prvém smyslu, totiž k zmírnění nezaměstnanosti mladé inteligence, nýbrž užívá se jí jako nástroje k tomu, aby mladí lidé vykonávali zadarmo nebo skoro zadarmo práce, jež až dosud byly vždy placeny a jež vykonány býti musí. Stát potřebuje učitele a profesory, vláda chce na školství ušetřit pár milionů a proto nutí mladé lidi, aby ve školách učili zadarmo.

Příklad: Největší nezaměstnanost jest, jak známo, mezi profesory přírodovědci a matematiky; očekávali bychom tedy, že z řad těchto fakticky nezaměstnaných budou bráni aspiranti. To se však nestalo. Výnos ministerstva školství ohlašoval, že jako aspiranti budou povoláni jen filologové a kreslíři, nikoli přírodovědci, pro které místa není. Ale filology a kreslíře přece ministerstvo potřebuje, je jich nedostatek! Ve škole je očekává řádná práce, jsou třídy bez učitelů a profesorů. Tato místa nyní mají být obsazena aspiranty, pracujícími zadarmo!

My ovšem víme, proč jsou mladí lidé donucováni, aby pracovali zadarmo: veřejné mínění si vynutilo nezkrácený počet poboček na středních školách a ministerstvo financí si vynutilo zkrácení personálních výdajů. Tlak s obou stran byl tak silný, že nebylo možno (?) ustoupiti ani napravo ani nalevo: zbývalo jen úzké východisko, kterým mohl proklouznout jen profesor, pracující zadarmo pod titulem aspiranta. A tak tu tedy jsme aspiranti profesury a praktikanti učitelství, a děkujeme, že nás ministerstvo financí přivedlo na svět. Máme chuť do práce a nadšení pro vznešenou úlohu učitele, zbývá jen otázka nehodná bytostí tak éterických, jako jsou aspiranti: co budeme jíst?

Ale hra s aspiranty má ještě jedno jednání a to není méně zajímavé. Musíme prosit za odpuštění, vyslovujeme-li tu příliš černé podezření vůči vládě. Ale již ten fakt, že takového podezření jsme schopni, svědčí o tom, že si naši důvěru vláda získat nedovedla. Tedy prosím: vidíme určité souvislosti mezi naší vnitřní politikou, zahraniční situací a aspirantstvím. Zahraniční situace si vynutila jistě dobře promyšlený a věcně odůvodněný požadavek ministra dra Beneše, aby byla prodloužena presenční služba vojenská. Požadavek zcela oprávněný, pravím, proti kterému nemůže nic nemítat, kdo se pozorně a realisticky dívá na vývoj evropských a světových událostí.

Nyní, prosím, uvažujte: návrh na prodloužení vojenské služby pronáší se v ovzduší, které jest zachmuřeno roztrpčením nad křivdou, páchanou nezapočítáním vojenské služby. Věc jest pro brannost armády tak vážná, že dokonce i vojenští odborníci vykonávají nátlak, aby vláda odstranila příčiny, které způsobují, že voják republiky koná svou službu s nechutí a roztrpčením. Započítání vojenské služby zdá se tedy nevyhnutelné, a tu najednou se ukazuje potřeba vojenskou službu opět prodloužit a dokonce na dva roky. Zvýší se brannost národa, bude-li křivda ještě zvyšována prodlužováním presenční služby? Nikoli. A brannost národa jest přece heslem dne. Nuže, jak zabít dvě mouchy jednou ranou: odstranit pocit křivdy započítáním presenční služby do postupu a nepůsobit tím státní pokladně vydání? Chytrost nejsou žádné čáry: zavede se instituce aspirantů, kteří budou sloužit dva roky, než se stanou čekateli, a postavení aspiranta se prohlásí za soukromoprávní — doba dvou let aspirantství se do postupu počítat nebude. Tímto trikem kouzelník ošálí své diváky, vojáci budou mít službu započítanou, budou spokojeni, a státní pokladnu to nebude nic stát. Vlk se nažere a koza zůstane celá.

Toto je věc, z které jsme nuceni vládu podezřívát; události příštích měsíců ukáží, zda jsme jí křivdili či nikoli. Způsob, jakým bylo aspirantství zneužito, nás nutí podezřívát vládu z nehoršího: z jesuitství a nepoctivého jednání. Posuzujeme celou věc s širšího hlediska, než z osobního. Mravně u nás vláda svůj úvěr ztratila; naše vláda spekulovala na politickou zaslepenost svého občanstva a tím odsoudila sama sebe: zradila demokracii.

Někteří z mých kolegů tvrdí, že vláda dělá vše, aby mladé lidi nahnala ke komunistům. Toto nebezpečí tu je. Ale komunismus se svou jesuitskou etikou a primitivní sociologií nemůže být vážným politickým nepřítelem. Mnohem větší nebezpečí hrozí naší vládě od opravdových demokratů, kteří vědí, že první podmínkou demokracie jest mluvit pravdu a jednat poctivě. Protidemokratická povaha vládní politiky v oboru sociálním a hospodářském nutně povede k sjednocení všech politicky probudilých lidí. A aby se politicky probudili, o to se už postaráme my učitelé a profesori — aspiranti.

V. G. Ježek

Vážený pane redaktore,
četl jsem v 35. čísle „Přítomnosti“ článek pana F. H. „Brannost a aspirantský zákon“, jakož i dopis šifry — s názvem „Bolestný hlas“. Vystihují význačně nespravedlivé postavení aspirantů profesury. Zvláště prvý článek ukazuje dvojnásobnou nespravedlnost. Stálé zdůrazňování potřeby ducha brannosti v našem státě a naprosto macešské chování státu k příslušníkům, kteří konají vojenskou službu. Patřím sám k postiženým, o nichž mluví pan F. H. Nepíši Vám však proto, abych zdůrazňoval své osobní bolesti; je nás tak postiženo více. Cítím tedy, má-li se věc důrazně odsoudit, je k tomu třeba dostatečného průkazného materiálu. Proto vám sděluji svůj případ. Je to povšechně pozměněná skutečnost té možnosti, již naznačuje v závěru pan F. H. Dostudoval jsem profesuru filologie v květnu 1932. Studiemi jsem se probíjel dosti trapně, ježto pocházím z rodiny naprosto chudé. Otec dělník. Současně se mnou studoval a dostudoval kolega, pocházející ze zámožné rodiny. Ta okolnost mu umožnila také jednoletý studijní pobyt v cizině. Jelikož jsme měli oba „takovou filologickou

kombinaci, jaké je stále třeba“, jak praví pan F. H., dostali jsme oba během prázdnin 1932 vybidnutí MŠANO k nastoupení místa na střední škole. Kolega, jinak zdravý hoch a sportovec, ale nevoják, snad proto, že za pobytu v cizině podrobil se odvodu na čsl. vyslanectví, kdež je odvodní prakse značně mírnější než u normálních komisí, nebo pro jakoukoliv jinou příčinu nevoják, nastoupil po prázdninách 1932 řádné místo a vstupuje nyní do třetího roku profesorské služby, což znamená, že na konci tohoto roku nebo na počátku roku příštího bude definitivním „státním profesorem“, jak zní nyní titul, s platem sice ne velkým, ale slušným při omezení, jemuž se každý musí podrobiti v dnešní těžké době. Já pak, jelikož jsem byl odveden, nemohl jsem na místo nastoupiti a konal jsem od října 1932 do března 1934 svou těžkou povinnost občanskou, vojenskou službu. Zatím můj kolega učil. Letos 28. března jsem byl z vojny propuštěn — nemluvím ani o tom, že jsem si získal ve vojenské službě vážnou chorobu — a nyní jsem byl ustanoven aspirantem profesury. Nejsem již právě nejmladší, ježto na studia jsem přišel značně pozdě. Budu působiti ve městě skupiny C, takže příspěvku dostanu 540 Kč, slovy pět set čtyřicet korun čsl., což po srážkách se zmenší na 510 a snad i docela na rovných 500. Kromě toho, jak známo, tři měsíce ani haléře! Z čeho budu žít ty tři měsíce, nevím; úspor nemám (z čeho?) naopak z dob studií ještě dluhy. Dále pak ještě musím vystupovati, jak se sluší na profesora-inteligena. Z čeho si mám poříditi slušný oděv a obuv atd.? Patrně je aspirantský zákon míněn jen pro lépe situované, jak praví šifra —s—; každá myčka ve školní budově, jak napsaly nedávno „Lidové noviny“ v kritice aspirantského zákona, musí mít minimální plat vyšší než aspirant profesury. —E—

Z Filmové unie

Vážený pane šéfredaktore!

K ústř. výboru Čsl. Filmové Unie dostavila se deputace odboru pomocníků režisérů a stěžovala si na pisatele článku „Kdo zavinil smrt Adolfa Marka?“, který byl uveřejněn 22. srpna t. r. v „Přítomnosti“. Žádáme Vás tímto, abyste laskavě ve Vašem váž. časopise učinil opravu v tom smyslu, že pomocník režiséra při natáčení podobných scén nerozhoduje o umístění jednotlivých účinkujících, nýbrž režisér pracuje podle scénáře, aby scéna vyhovovala umělecky. Je Vám jistě známo z mnoha filmů zahraničních, že při některých nebezpečných scénách dochází k neštěstím. Kolegové odboru pomocníků režisérů cítí se velmi dotčeni, a dokonce by mohla být i dotčena existence pomocníka režiséra, který ve filmu „Hej rup“ pracoval a který na neštěstí nenese naprosto žádnou vinu. Není také správné, že pisatel vměšuje se do záležitostí čistě právnické, kteroužto zastupuje JUDr. Melan a čekáme sami soudního rozhodnutí, které není přece dovoleno snažiti se jakkoliv a jakýmikoliv zprávami předem ovlivňovati. Žádáme Vás zdvořile touto cestou o opravu a doufáme, že i Vy sám uznáte oprávněnost naší žádosti.

V dokonalé úctě za Československou filmovou unii v Praze
V. Binovec.

Půjčovna knih » MÍR « Praha II., Vladislavova 2
Palác Běanské a hutní
Nejnovější česká literatura, jakož i německá, anglická a francouzská

Vkusné, dobré dopisní papíry

KAREL KELLNER, PRAHA VÁCLAVSKÉ NÁMĚSTÍ 61, U MUSEA
DLOUHÁ TR. 17, U STAROMĚST. NÁM.

Svět knih

KULTURNÍ ZPRAVODAJ

Roč. 4. Číslo

36

Stanislav K. Neumann:

VELKÝ TÁBORÁK.*)

*Holka v pumpkách, kudrnatá, pojd.
Naše vída není svatá,
vypadá jak lod.
Houpá se to, houpá s námi,
držíme se nad vlnami,
holka v pumpkách, pojd.*

*Když se člověk v kole točí,
hou.
Vidí jen ty tvoje oči
mlhou červenou.
Zapomene na své rány,
však se houpá svět i s pány,
houpý, houpý, hou.*

*Kamarádi, ještě jednou
hrát.
Pačouři už také blednou,
nač se ještě bát?
Velký Táborák chyt v dáti,
každému už chvíli hráli,
nám teď budou hrát.*

*Přimáčkni se ke mně, ty má,
všim.
Ať to zebe nebo hřimá,
radost není dým.
V neděli zas chceme smáti,
v pondělí zas chceme se rváti
se všemi a všim.*

*) Písnička z románu „Zlatý oblak“.

O NAŠICH KNIHÁCH

SENSAČNÍ SVĚDECTVÍ O STAVISKÉM.

Není tomu tak dávno, co jsme v denním tisku četli o rozsáhlé aféře podvodníka, který do svých velkolepých a rafinovaných ma-

chinací finančních zapletl nejen vážné finančníky a bankovní domy, ale i vládu. Podvodník se jmenoval Staviský a jeho jméno nedávno znělo všem čtenářům evropských listů dobrodružným, zločineckým přízvukem. V nakladatelství Fr. Borového v Praze vyšla kniha bystrého žurnalisty E. Basse, v níž je vykreslen divoký život tohoto dobrodruha a podvodníka ve velkém. Bassova kniha nese případný název »Divoký život Alexandra Staviského« a čtete ji jako sensaci prvního řádu. Syn polského lékaře, který se usadil ve Francii, trpí od dětství velikáštvím a touhou po nákladném životě a nešťtí se nijakého prostředku, jímž by mohl uskutečnit své závratné choutky. Jako každý podvodník a zločinec velkého stylu, používá pomoci zamilovaných žen, které pak cynicky odkopne. Eduard Bass vykreslil Sašu Staviského opravdu putavě a velkoryse. Čtete tu jeho životní dobrodružství, neuvěřitelně odvážná a hazardní. Sekretář kabaletního ředitele, zástupce obskurních, nereálných podniků, artistický poradce kavárnice, prodáváč kokainu, ředitel baru, dovede každého vhodného okamžiku využít pro sebe. Dovede vždycky vstoupit mezi dva milence a zahrát zde svou roli tak dokonale, že okouzlí a získá ženu i její peníze pro sebe. Co je tu jen žen, které mu daly všechno: Sorelová, židovka Darcy, Sabatierová, Simonová, mezi nimi Vinitret Huntová, ukončující svůj život, když propukne nějaký skandál. Co je tu afér a podvodů, páchaných jednou docela ničemným vyděračem, jindy zas dokonalým kavalírem. Falešní hráči, šejdíři a gangsteři hrají zde své úlohy spolu se soudci, vládními úředníky a poslanci! Od drobných podvodů přecházíme tu k záhadným velkým podnikům finančním, k celému řetězu nestoudných machinací, v nichž

vystupuje »krásný Alexandr«, obdivovaný ženami, jako ďábel s miliony. Tento chlapík, výmluvný a přesvědčující kdekoho, má ve všem prsty a není finančního podnikníka, v jehož pozadí by sám nestál, a na kterém by nevydělával závratné sumy. Miliony, nejdražší šperky, královské dary, statisícové úplatky, všechno tu máte před očima, až vám přechází zrak! Nešťtí se podvodu ani nad mrtvou matkou, dovede okrást s nejnevinější tváří kdekoho, dovede působit na všechny strany tak, že doklady o jeho činnosti se ztrácejí ze soudních spisů, že jeho nepřítel mu ustupují s cesty! Prostě: dokonalý moderní pirát, který, jak říká Bass, dovedl chladně poznat a ocenit sílu lidských vášní a užít ji ve svůj prospěch, ať už se jedná o vášně ženy, které pro něho šilely, nebo o muže, u nichž dovedl vypočítavě odhadnout každou slabost. Bassovu knihu přečtete jedním dechem, neboť vás uvádí do nejdobrodružnější herny světa. Peníze, peníze a zase peníze, jak by řekli naši otcové, v rukách dobrodruha se proměňují v nebezpečí a v demagogii. »A v demagogii je základ všech nebezpečí demokracie!« Čtete tuto knihu jako jedno z nejtemnějších dobrodružství, v němž hrál roli takřka celý kapitalistický svět. A zde vidíte jeho bahno!

„Ranní noviny“.

P. E. Straka-Svarinský:

M. R. ŠTEFÁNIK. (Dokonč.)

A tá tragika jeho života! Človeku opravdu až krk sviera ľútost a slzy do očí ženie skutočnosť, akým vydedencom osobného šťastia, radosti a spokojnosti bol Štefánik. Na nikom sa snád pravdivosť slov: per aspera ad astra nedokázala tou mierou, ako práve na ňom. Na

ňom, ktorý bol láska a ktorý seba a svoju dušu rozdal...

Za akú cenu a akým nadľudským utrpením dochádza Štefánik poznania pravdy, že láska je služba, znamenajúca dávať a nie brať. Že blahoslavenjšie je dať, nežli brať. A čo nevyplakaných síz a bezosných noci ho stojí spokojenie sa s nezmeniteľným fatalizmom, ktorý mu lásku jednu za druhou nemilosrdnou rukou vyrve. Nech už beží o Grétku, ktorá sa mu utopí, alebo o Atu Ari, v ktorej objaví dušu Grétkinu a o ktorej verí, že sa do nej vtelila, lebo sa Ata Ari rodí na deň a hodinu presne so smrťou Grétkinou, čo ho v jeho viere v inkarnáciu len utvrdzuje zároveň so spúšťou svetlých okamžikov, kedy na miestach zcela nových, kde v tomto živote ešte nechodil, konštatuje, že tam už kedysi bol.

Nie je tak tragické nedôjst opätovania citov, ako najdenú lásku stratiť. A preto ho epizóda s Evou Vrchlickou snadno prebolí ako i ďalšie. Pre Štefánika si však osud s obľubou zo dvoch rán vyberá tú pádnejšiu. Jeho lásky tragicky umierajú, aby sa poslednej, markýze Giuliane, zabil sám... A tých, ktoré mu zostávajú, sa musí zriecť buď z finančne krajne nepriaznivých dôvodov, alebo preto, že sú bohaté a on chce niečím vlastnou silou a prácou byť. — Volí sa preto radšej spaľovať láskou a túhou. Má k tomu dost mravnej sily a pevnej vôle, aby sa zaprel a volil byť sám.

Zato v priateľstve dochádza aspoň čiastočného odškodnenia za to, čo život dal. Nie len doma, kde inu k nemu nesčítali od malých a bezvýznamných, ktorých má rovnako rád, ako veľkých, medzi nimi Vrchlického, Vobořila, Masaryka, Beneša, Svobodovú atď., ale i za hranicami, kde je celá galéria postav s Jansenom, Fochom, Clemenceaoum, vojvodkyňou du Bac, paňou du

FEUILLETON

Fráňa Šrámek:

ZMENĚNÁ SITUACE.*)

Když spatřil na práhu svou sestru, s níž si již po několik roků ani nedopisoval, přelístoval mžikem v hlavě několik možností, co jí sem asi přivádí, ale když seděla potom naproti němu v plném světle širokého okna, odloupl se s jejího obličejé tuhle kousek, onde kousek, a věděl rázem, odkud vítr fouká; ať již počne tím nebo oním, to právě z ní vyhrkne co nejdříve. Nežklamal se: uhlád i to, že při tom budou slzičky. Pravé sesterské, řekl si, vzteka je uvnitř. Hrome, přece se to tedy tam venku nějak dozvěděli! — A znali celou pravdu nebo jen koušiček, skutečný případ nebo jen narbený klípek? Nemíní jí prozradit nijak pomoci, aby to lehčíji vykloupila, ať se s tím jen zapotí! A

co se s tím potila, prohlédl si jí dobře, viděl, jak uschla a zesterala, a jeho vztek oslábl soucitem. „Jen si to, Antoníne, rozvaž! Copak věříš, že si tě takové mladé děvče vezme z lásky? Při tvém věku!“ „Vdala jsi se ty z lásky?“ „U mně to bylo něco jiného. To byla vážná známost. Vzala jsem si vážného muže.“ „Já nejsem dost vážný?“ „Asi ne, když chceš provést takovou věc.“ Zároveň hlásil se očekávaný nástup slziček, prozatím jen v nose; ale i oči většily již vlhčí povětrnost. „Tak docela bez zkušeností, Antoníne, přece nejsi. A ne právě nejlepších.“ „Bohužel,“ pokrčil rameny. „Tak vidíš. A nemysli, že ti to ráda připomínám. Ale když najednou zapomínáš, že už dávno nejsi žádný mladík —“ „Jen to řekni od plic: takový starý paprika —“ „Léta ti, Antoníne, nestála, jako

uám ne. A jestli teď je čas, abys sedl na lep nějakému mladému děvčeti — na to by ti dal každý člověk s rozumem jen jednu odpověď.“ Měl na krajíčku všelijaká ježatá slovíčka, připomněl si také, že to bylo právě tohle její mentorské mísení se do jeho věcí, co porušilo vzájemné jejich styky, ale odmávl pouze rukou. „A dnešní děvčata, no věru, to jsou mi ta pravá. Jen za lehkým životem jdou. Jednou je to vypočetitost —“ Pohlédl na ni nyní tak, že jí to na okamžik vzalo řeč; pauzu vyplnil její nos slzným popotahováním. „A kdyby to nebyla zrovna vypočetitost, mohlo by být s tebou ještě hůře. Nebyl by to první případ, který špatně skončil. Vezmi si na příklad našeho berního Hauka. Taky v letech, když už měl myslit na jiné věci, sfantil se do takové mladice, vzal si a po půl roce jeho drobeček, lidem pro smích, prý že jednou pochovají už jen jeho kalhoty —“ Vykulil na ni směšně oči.

„I koukněme se! Až do takových choulostivých podrobností rozbírala jsi můj případ?“ Způsobil, že se začervenala. „Myslíme na všechno, když nám na někom záleží,“ řekla nejistě. Viděl její rozpaky, chtěl si vyvolat něco dávného, kdy byla ještě mladá a znala smích, ale nešlo to jaksi, hleděl na ni a bylo mu jí líto. „A co, Zdeno, tvůj muž? Stále takový přísný rozšafa?“ „O tom nebudu moci říci nikdy nic špatného,“ řekla a jako by těmi slovy postavila vysokou zídka, za níž se nesmí vidět. I tomu rozuměl, připomněl si její plané, bezdětné ženství, kdoví čím vším umlčované, a politoval jí ještě silněji. Chtěl říci něco srdečného, ale spíše to pokazil. „O té věci soudíš ovšem ještě rozhodněji než ty?“ řekl směje se. „Tomu se nemůžeš divit. Při jeho zásadách.“ Strohá řeč — a zase zídka. Putovala za hovorou pohledem po předmětech v pokoji a byl

Z knihy „Bouřky a Duhý“.

Henry Drummond & Co. LTD.
továrna jemných angl. látek
SHIPLEY (England)

ANGLICKÉ PÁNSKÉ LÁTKY Z TOVÁRNY PŘÍMO

K V Á M

Prodej ve velkém i malém
Ceny: Kč 90—, Kč 130— za 1 m

Sklady generální zastoupení
Emil Grodecký, Praha I,
Bílková 10 - Telefon 624-95

Vzorky na venek vyplacené

Juvenelle a italskou královnou v čele.

Krásnej jeho duši, hlbokej inteligenci, dobrote srdca a mákkému pohľadu nezábudkových očí ako i bezvadnému spoločenskému chování a vystupování podlieha každá a neodopre nikto z tých, o priateľstvo ktorých sa uchádza. Najvýznačnejšie osobnosti Francie sa s ním objímajú, bratsky ľúbajú, a salony najuzavrenejších spoločností sú tomuto prostému synovi Košarísk v Paríži i v Ríme dokorán tak, tak, že neobjaví-li sa dlhšie, už je mu to s výčitkou vytýkané. Zcela cudzí a mimo stojací ľudia javia oň nelícený záujem, milujú ho, podávajú mu pomocné ruky, nesú s ním kríží a strachujú sa oň i slzia preň. A ako vrele a opravdove miluje

Štefánik tých, ktorí mu prirástli k duši a srdci. Odrezaný od sveta na vrchole Mont Blancu v Janseneovej observatori odmieta pojest chleba, najdeného v koši medzi odpadkami, len preto, že je pre všetkých málo. Volí hladoveť radšej s ostatnými.

A hlad duševný i telesný je údelom jeho vždy a všade. V Bratislave, Sarvasi, Prahe, Paríži. Na Mont Blancu klame svoj žalúdok toaletnou vaselínou a púdom...

Chronické hladovanie a neustála podvýživa spôsobuje Milanovi ťažký žalúdočný neduh, ktorý ho často lomí. Prepadáva ho z nenadania doma i v spoločnosti a na ulici a on padá do mdlôb. Záchvaty sú stále častejšie a prudkejšie. Ku konci odmieta i šesťkrát za deň a na

operačnom stole, pod nožom chirurga, je ako doma.

Telesná slabosť však neláme silu jeho ducha ani pevnú vôľu. V neúnnavnej pracovitosti hľadá smysel života, ktorý mu prechádza, a zahrabáva sa do práce, aby zabudol na to, čo mu osud dal.

Trpká je skyva chleba chudobného.

Z domova čakať ničoho nemôže. Fara je malá a chudobná. A u stolu dvanásť krkov. A mamulienka utrpená nad prázdnu komorou a nad zmenkami... Veru často musí sa utiecť k Vrchlickému a panej Svobodovej. K Čechom, ktorým mnohý z dnešných nevďačníkov vytýka, že sú to egoistia...

Tak sa stáva, že Štefánik nemôže vychutnať radosť, potká-li ho raz za rok, lebo je táto stonásobne vyvážená smútkom a bóľom a slzami. Tak rád by pomáhal a hľa, sám pomoci veľmi potrebuje. Ale nedá sa a nezúfa a i keď je blízky myšlienke na sebazraďu, zapudzuje túto, vyháňa z hlavy a rve sa s nepriazňou osudu o právo na život zubami i nehtami. A víťazi!

Ovšem, keď nadíde boj o osvobodenie, telo jeho, schránka duše, nositeľ života, je už neodvratne podrytá a zlomená. Duša do nej iba spaťat chodí. Vedomie však, že už mu len šesť mesiacov života zbyva, alebo ani nie, ho nedesí. Naopak — vzpružuje. Musím, poručí si a ide ďalej, aby vykonal, čo si uložil a predsavzal. Pracuje verne až do posledného dychu tak, ako by mal večne žiť, a poctive, ako by mal hneď umrieť.

Nechá svoje hviezdy a vedu a hlási sa ako vojak. Chce krv svoju cediť za vlasť, život dať za národ a pomstiť nevinné obete privandrovalkej zberby. Píni sa mu detský sen. Stáva sa pilotom. Lieta nad frontou. Získava mocnosti a Dohodu pre svoje plány. Upravuje cestu Masarykovi k redaktorom významných listov a k politikom. Lieta z Francie do Anglie, Ameriky, Itálie, Srbska... Zajde do Ruska a prez Franciu a Itáliu letí domov do

osvobodenej vlasti ako prvý minister války, aby sa na rodnej pôde zabil...

Tragický je koniec generála dra Milana Rastislava Štefánika. Osud mu nedopraje ani objat svoju mamulienku, ani dôjsť splnenia osobného šťastia vo spojení manželským sväzkom s markýzou Giulianou.

Zažiaril meteor, pohasol a padol. Vím, Hospodine, že není v moci člověka cesta jeho, aniž jest v moci muže toho, kterýž chodí, aby spravoval krok svůj. (Jeremáš 10. 23.) Hľa, slová Pisma, ktoré sú významným Štefánikovým.

To je v stručnosti Zvěřinový R. M. Štefánik.

Verím neochvejne, že dielo toto bude v celej republike s láskou a vďakou prijaté a s povinnou úctou chované a že spôsobí, že ne-jeden z tých, ktorí si ho prečítajú, zaslí a vyhľadá mohyľu na Bradle, aby v pokore, so sklopenou a nepokrytou hlavou postál u ných hrdinových, zamyslel sa, pomodlí, pokľakol a pritiskol svoje rty na vyprahlý kameň so slovami, ktoré Štefánik tak rád užíval u tých, ktorých rád mal: môj zlatý, ako ťa milujem, dovoľ, aby som ťa bozkal.

ČAPKOVA „DÁŠENKA“

vyjde na podzim v německém překladu u Cassirera v Berlíně. V témže nakladatelství vyjde na jaře 1935 i Vančurova nová kniha „Konec starých časů“ v překladu Jul. Madra.

SLOVA A SKUTEČNOST NA KONGRESU FILOSOFŮ.

— Arch. Žák: O estetice průmyslu. — V. Gutwirth: Plachty mizí v dál. — Fr. Smolík: O sobě a o divadle. — Dr. O. Rádl: Nové anglické filmy. — Harvey Day: O čem mluví palec — a mnoho jiného v právě vyšlém čísle SVĚTOZORU.

bys mohl uhádnout, co se jí líbilo, co nelíbilo.

„Prý nyní hodně prodáváš obrazy. Četli jsme také v novinách, že vystavuješ.“

Broukl jen něco neurčitěho.

„Toho se měl tatínek dočkat. Ale toho druhého... raději ne.“

„Možná, že se v tatínkovi mylíš. Možná, že by se na to díval docela jinak.“

„Nikdy! — — A když již mluvíme o tatínkovi... při jeho památce, rozmysli si to ještě, Antonine — —“

Tahle řeč se mu nelíbila, učinil netrpělivý posunek, který jí nemohl ujíti.

„Vždyť mi to přece nemůžeš mít ve zlé, že tě chci a musím varovat. Mám z blízkých už jen tebe — —“

„Oho, máš přece muže.“

„Ano, mám muže.“ Znělo to šedivě a vyprávě, sama teď, nechtíc, dala nahlédnouti za onu zdíku.

„Měli jste mít děti,“ řekl neobratně, ale ihned jej to zamrzelo a uhnul jinam.

„Ostatně, milá Zdeno, myslíš-li, že ti zazlívám to kázánčko, velice se mylíš. Vždyť vím, že to myslíš dobře.“

„Jistě, že dobře, Antonine. A kdybys se na to chtěl ještě s rozumem podívat — —“

„Velice rád. Není-li ovšem již... trochu pozdě.“

„Pozdě? — —“

Pohlédl na ni a náhle mu svítilo v očích; třepil se do čela, vstal a šel k telefonu. „Poslov okamžitě, Zdeno. Vyřídím si jen nějakou maličkost.“

Viděla jej nyní od zadu, nekráčel naprosto jako stárnoucí muž, ale lehkomyšlnost to byla od něho přece a nerozum, jen do léčky padl a k dobrému to vésti nemohlo. Byl to její bratr a naložil-li s ním již život jaksi planě jako s ní, měl se s tím také smířit a nepokoušet znovu ještě osud.

Pak jej slyšela mluvit: „Haló, tady Benák. Dobrý den, pane doktore. Co? Že jste mne chtěl právě volat? Snad ne něco nepřijemného? Ne? Naopak? Znamenitě! Zkrátka: kluk i máma v nejlepší kondici? Děkuji. A mohl bych, v hodince asi, se tam k vám podívat? Ano, ano, děkuji. Na shledanou, pane doktore.“

Vracel se od telefonu a potkal sestřiny poplašené oči. Jakýmsi napětím až nadsedávala.

„S kým jsi to, Antonine, mluvil?“

Neusedl, chodil pokojem, musela za ním otáčet hlavu, nespouštěje s něho očí.

„Se sanatoř doktora Šimka. Víš, to je taková sanatoř pro mladé maminky.“

„A... o kom jsi... o koho jsi se to zajímal?“

„O koho? To máš tak. Slehla tam... ano, slehla tam žena jednoho přítele zvenku. Má kluka. A já tedy... tak, z přátelství, víš... já se o ty dva živočichy tedy zajímám.“

Jak chodil, svítila si za ním očima, tu to v nich pohasínalo, tu silněji zazářilo. Pojednou stanul přímo před ní.

Vlastně, abych tak řekl, ty by ses o ně také mohla zajímat. Je to tak trochu z příbuzenstva.“

„Z příbuzenstva? A z které by to bylo strany?“

„Z takové strany... že ti ten kluk bude říkat teto a nebude to změněná.“

To bylo řečeno ovšem po lopatě a teď mohla ona počítí se svým kázáním znovu, za této situace ještě náležitě důraznějším.

Ne, kupodivu, nebylo to kázání. Bylo to nejprve jen jediné slovo, a neskříplo, ba ne, zaznělo, zaplesalo. „Tondo!“

„To jako by se nečekané obracel vítr.“ Hleděl na ni nyní hodně nechápavě, a kdež by také mohl hneď do toho vidět!

„Ty jsi, Tondo, tedy již — —“

„Oženěný, myslíš? Ne, to ještě ne.“

„Ale to teď musíš, a hned!“

„Jak to, že musíš? Vždyť jsi mne právě celou hodinu varovala, že nemám, nesmím!“

„Což jsem mohla vědět, že to je takhle?“

Zasl nahloupl: „Hrome, nikdy bych nebyl řekl, že stačí celkem tak málo, abych si spravil reputaci.“

„Tomu ty, Toníku, nerozumíš,“ řekla a mělo to jaksi dvojitý tvář, veselou i smutnou.

Proměnila se všecka, rozžila, ani šaty na ní nyní nebyly již odumřelé, z obličejů vyvanul popel a byly tam nyní živé skvrny všecka byla v pohybu a shonu, snad již napřed myslela na sto věcí, o nichž se mu ještě ani nesnilo.

„A víš, že je dobře, že to přišlo právě k jaru? Jak jen bude trochu možno, odvezeš je ven. Kdepak tady, v té začouzené Praze!“

„Co, ven? Hm! Vidíš, na to jsem ještě nemyslel.“

„Bodejť bys myslil.“

„A pak, víš, budou s tím jistě potíže. Prodám sice tu a tam něco, ale — —“

„Právě proto. Přivezeš-li je k nám, nemusíš si již tímhle dále lámat hlavu.“

Hleděl na ni s rozkráplými ústy. Podobal se člověku, který potřebuje buchu do zad, aby se vzpamatoval. Co říkáš? K vám? — —“

„A kam jinam, člověče?“ řekla téměř rozhorleně.

„A... a co tomu řekne tvůj muž?“

„To je zase moje starost.“

Nevyváhal z údivu. „Jen považ... všechny tyhle okolnosti... a jeho zásady — —“

„Budou-li zásady překážet, dáme je na půdu.“

„Prokristapána,“ řekl a sděpil na židli zdrcen téměř úžasem, „Dovedeš si to, ženská, vůbec představit? Takový kluk, to je gejzír! Bude to křičet! Rvát! Tvůj muž tomu není zvyklý.“ — „Přivykne si teď.“

Nezmohl se již na nic jiného, než že vrtěl hlavou a, zabořen do nějaké myšlenky, podivně se uchečkával. Přeslechl i sestřino upozornění, že bude již čas zajít do sanatoria. Musila to opakovati. Musila jím zastáti.

„Ano, ovšem, půjdeme. Zajisté, půjdeme.“ Vstal, ale zase jej to přikovalo k zemi, stál tu a vrtěl hlavou. „Víš, Zdeno, zdá se mi, že nebyť těhle poslední hodiny, bylo by chybělo v mém životě něco, něco... hrozně zajímavého — —“